24-мӗш ҫул тухать. Хакӗ 15 пус.

Пӗтӗм тӗнчери пролетарисем, пӗрлешӗр!

1941
АПРЕЛЬ
19
ШАМАТКУН
92 (5807) №

ЧӐВАШ КОММУНИ

ВКП(б) ОБКОМӖПЕ
ШУПАШКАР ХУЛА КОМИТЕЧӖН,
ЧАССР ВЕРХОВНЫЙ СОВЕЧӖН
ТАТА ШУПАШКАР ХУЛА СОВЕЧӖН
ХАҪАЧӖ.

ЕРТСЕ ПЫРАС ӖҪӖН БОЛЬШЕВИКЛА СТИЛЬНЕ ВӖРЕНЕССИШӖН

ВКП(б) Пӗтӗм Союзри XVIII конференцийӗн решенийӗсем мӗнпур парторганизацисен малашнехи ӗҫсен программи пулса тӑраҫҫӗ. Конференци хӑйӗн решенийӗсенче пирӗн халӑх хуҫалӑхӗ малашне мӗнле аталанса пымаллине тӗплӗн кӑтартса пачӗ. Ҫак решенисене пурнӑҫа кӗртесси, конференци решенийӗсене пурнӑҫа кӗртме массӑсене мобилизацилесси — парторганизацисен хисеплӗ задачи.

Парторганизацисен хӑйсен тимлӗхне промышленноҫпа транспорт еннелле ҫавӑрмалла, пӗтӗм ӗҫе партконференци решенийӗсене пурнӑҫа кӗртсе пырассине пӑхӑнтармалла. Парторганизацисем промышленноҫпа транспорт ӗҫӗшӗн ответлӑ пулассине ӳстерсен, вӗсене ертсе пырассине лайӑхлатсан кӑна пирӗн предприятисем хӑйсен производствӑллӑ заданийӗсене ӑнӑҫлӑн тултарса пыма пултараҫҫӗ.

«Парти организацийӗсен наркоматсемпе предприятисене фабрикӑсенче, заводсенче, шахтӑсенче, чугунҫулсем ҫинче, портсенче тата пристаньсенче йӗркелӗх туса хума пулӑшмалла. Кунта кашни уйрӑм предприяти тӗлӗшӗпех конкретлӑ ӗҫлеме тытӑнмалла. Промышленноҫпа транспорта лайӑхлатмалли тата вӑйлатмалли ҫӗнӗ майсене палӑртас ӗҫре парти организацийӗсем мӗн кирлӗ таранах пуҫарулӑх кӑтартма тивӗҫлӗ» (Маленков).

ВКП(б) Пӗтӗм Союзри XVIII конференцийӗ пулнӑранпа вӑхӑт икӗ уйӑх ситрӗ ӗнтӗ. Парторганизацисем конференци решенийӗсене пурнӑҫланӑ май хӑйсен ӗҫӗсене лайӑхлатса пыраҫҫӗ. Вӗсем хӑйсен ӗҫӗсене промышленноҫпа транспорт еннелле ҫавӑрма, графикшӑн, ӗҫ дисциплинине ҫирӗплетессишӗн, технологи процесне пӑхӑнса ӗҫлессишӗн, производствӑри культурӑшӑн вӑйлӑн кӗрешме тытӑнчӗҫ. Предприяти директорӗсен ӗҫне контроль тӑвасси те лайӑхланать, контроль ӗҫӗ наркоматсен решенийӗсене предприятисем пурнӑҫа мӗнле кӗртсе пынине тӗрӗслес ӗҫре наркоматсемпе главксене пулӑшас еннелле ҫаврӑнать. Политикӑллӑ агитацине те парторганизацисем предприятири производствӑллӑ задачӑсене пурнӑҫлассишӗн кӗрешессипе ҫыхӑнтарса туса пыма тытӑнчӗҫ. Конференци решенийӗсем — нумай парторганизацисемшӗн чӑннипех кӗрешӳ программи пулса тӑчӗҫ.

Улатӑрти паровозсем юсакан заводри парторганизаци XVIII партконференци решенийӗсене пурнӑҫлас тӗлӗшпе сахал мар ӗҫсем турӗ. Цехсем иртнӗ ҫулта мӗншӗн начар ӗҫленине партбюро тӗплӗн сӑнаса вӗреннӗ. Цехсем пӗр-пӗринпе мӗнле ҫыхӑнса тӑнине, паровоза юсама кирлӗ детальсене мӗнле туса хатӗрленине тӗрӗслесе тухнӑ. Графикпа та, кашни цех графика мӗнле тултарнипе те, мастерсене ӗҫе мӗнле вырнаҫтарса тухнипе те парторганизаци тимлӗн интересленме тытӑннӑ. Производствӑллӑ ӗҫсемпе тӗплӗн паллашнӑ хыҫҫӑн, парторганизаци завод управленийӗ умне продукци пахалӑхӗшӗн цех начальникӗсен, мастерсен ответлӑхне ӳстерес тӗлӗшпе конкретлӑ ыйтусем кӑларса тӑратнӑ. Ҫапла ӗнтӗ, парторганизаци производство ӗҫӗпе ытларах интересленме тытӑнни ҫинчен паровозсем юсакан завод 1941 ҫулти пӗррӗмӗш квартал планне 100,9 процент тултарни те лайӑх кӑтартса парать. Юлашки вӑхӑтра пӗтӗм завод тата чылай цехсемпе сменӑсем графика пӑхӑнса ӗҫлеме тытӑннӑ, продукци пахалӑхӗ лайӑхланса пырать.

Ҫӗмӗрлери «Большевик» заводри партбюро партин Пӗтӗм Союзри XVIII конференцийӗ лайӑх, пултарулӑ, пуҫарулӑ работниксене, чӗрӗ ӗҫе организацилеме пӗлекен работниксене пысӑкрах ӗҫе хӑюллӑрах лартас пулать, тесе кӑтартса панине пурнӑҫа кӗртме тытӑннӑ. Партбюро пуҫарнипе заводри чи лайӑх стахановеца Николаев юлташа механически цех начальникне лартнӑ. П. Д. Миронов юлташа смена мастерӗнчен производство заведующийӗ пулса ӗҫлеме куҫарнӑ. Машинист пулса ӗҫленӗ Дерябин юлташа теплотехник ӗҫне лартнӑ. Ҫак юлташсем хӑйсене шанса панӑ ӗҫе лайӑх туса пыраҫҫӗ. Вӗсем ертсе пыракан участоксем хӑйсен производствӑллӑ заданийӗсене яланах ӑнӑҫлӑн тултараҫҫӗ.

Ҫӗмӗрле комбинатӗнчи парторганизаци те комбината график тӑрӑх ӗҫлекен тӑвассишӗн нумай кӗрешнӗ. Малтанах ку комбинатӑн график пулман. Партбюро цех начальникӗсемпе смена мастерӗсем хушшинче нумай ӗҫленӗ. График мӗншӗн пӑсӑлнипе тӗплӗн паллашнӑ, кашни цеха график тӑрӑх ӗҫлетӗр тесен, мӗн тумаллине палӑртнӑ. Парторганизаци завод дирекцийӗпе, завкомпа ҫывӑххӑн пӗрлешсе ӗҫленӗ. Ҫапла вара, кӑҫалхи апрелӗн 9-мӗшӗнчен пуҫласа комбинат ҫирӗп график тӑрӑх ӗҫлеме тытӑнчӗ.

ВКП(б) Канаш райкомӗпе вагонсем юсакан заводри партбюро пуҫаруне те ырламалла. Партин Канаш райкомӗ хӑйӗн бюро ларӑвӗнче мастерсен рольне ӳстересси ҫинчен сӳтсе-явса, ку тӗлӗшпе конкретлӑ ӗҫсем тума палӑртнӑ. Халӗ вагонсем юсакан заводра мастерсен политикӑллӑ тата экономикӑллӑ пӗлӳне ӳстерес тӗлӗшпе лекцисемпе докладсем иртерме тытӑннӑ. Канаш райкомӗ промышленноҫпа транспорт предприятийӗсенче ӗҫлекен кадрсене тӗплӗн тӗрӗслесе суйласа илес енӗпе чылай ӗҫсем тӑвать. Халӗ парти райкомӗ промышленность тата транспорт предприятисенче ӗҫлекен кадрсене анкета тӑрӑх мар, вӗсен пултарулӑхне кура сӑнаса вӗренет.

Анчах парторганизацисен ҫак ӗҫӗсем конференци решенийӗсене пурнӑҫлас тӗлӗшпе тунӑ малтанхи утӑмсем кӑна-ха. Кашни пуҫламӗш организацин, кашни райкомӑн предприятире ыран мӗн пулмаллине, ҫитес эрнере мӗнле ыйтусене татса памаллине пӗлсе тӑмалла. Парти организацисен кашни предприятин уйрӑмлӑхне пӗлмелле. Парти организацисен ӗҫӗсене промышленность еннелле ҫавӑрмалла тени вӑл—вӗсем предприятисен ӗҫне активлӑн хутшӑнмаллине, хуҫалӑх руководителӗсене куллен пулӑшмаллине, парторганизацине производствӑн тӗп задачисене татса пама мобилизацилемеллине пӗлтерет.

Халӗ партин пур организацисем те производство ӗҫне чӑннипех активлӑн хутшӑнаҫҫӗ теме иртерех-ха. Партконференцин решенийӗсене ҫине тӑрсах пурнӑҫа кӗртес, предприятисенче тасалӑх, йӗркелӗх тӑвас вырӑнне, хӑшпӗр ҫӗрте вӗҫӗмсӗр канашлусем туса ахаль супӗлтетсе иртереҫҫӗ. Партконференцин итогӗсем ҫинчен парторганизацисенче тахҫанах сӳтсе-явнӑ, ҫав пухусенче коммунистсем паха сӗнӳсем пачӗҫ. Анчах партконференцин решенийӗсене пурнӑҫа кӗртес ӗҫре коммунистсен ҫав кирлӗ те паха сӗнӗвӗсемпе сахал усӑ кураҫҫӗ.

Кадрсене экономикӑллӑ образовани парас ыйтӑва илер. Тӳрех калас пулать, нумай парторганизацисем промышленность, транспорт экономикин ыйтӑвӗсем тӑрӑх докладсем, лекцисем иртерес ӗҫе халӗ те тытӑнман-ха. Мастерсен семинарӗсене иртерес тӗлӗшпе те практикӑллӑ ӗҫсем тунӑ организацисем питех те сахал.

Халӗ парторганизацисем оборудованисемпе усӑ курас, технологи дисциплинине ҫирӗплетес, продукци пахалӑхне ӳстерес, техникӑна малалла лайӑхлатса пырас, единоначалине ҫирӗплетес, предприятисенче хуҫалӑх активӗн канашлӑвӗсене туса иртерессине пуҫарас ыйтусем тӑрӑх сахал ӗҫлеҫҫӗ.

Партконференци решенийӗсем ҫинчен рабочисене, инженерно-технически работниксене ӑнлантарса парас ӗҫри ситменлӗхсене пӗтерес пулать. Конференци решенийӗсем ҫинчен кӑнтӑрлахи апат вӑхӑтӗнче е ӗҫ пӗтнӗ хыҫҫӑн кӑна кӗске калаҫусем туса иртернипе лӑпланма юрамасть. Ку ыйту тӑрӑх рабочисен пухӑвӗсене туса иртерес пулать, ҫав пухусенче рабочисене конференцин решенийӗсем ҫинчен тӗплӗн ӑнлантармалла. Партиллӗ-политикӑллӑ ӗҫе предприятин производствӑллӑ ӗҫне лайӑхлатассипе таччӑн ҫыхӑнтармалла. Халӗ пуҫламӗш парторганизацисенче отчетпа суйлав пухӑвӗсем пулса иртеҫҫӗ. Ҫак пухусенче парторганизацисем XVIII партконференцин решенийӗсене мӗнле пурнӑҫланине тӗплӗн тӗрӗслесе тухмалла.

Конференци решенийӗсем парти организацийӗсене промышленноҫпа транспорт еннелле ҫавӑрчӗҫ. Конференци решенийӗсене пурнӑҫа кӗртни парторганизацисен промышленноҫпа транспорт тӗлӗшӗнчи ӗҫне кӑна мар, пур участоксенче те партиллӗ тата хуҫалӑхлӑ ӗҫсене вӑйлатать.

Пӗтӗм Союзри ялхуҫалӑх выставкинче

Ялхуҫалӑхӗнче малта пыракансен опычӗсене сарас тӗлӗшпе тунӑ ӗҫсен итогӗсем

Пӗтӗм Союзри ялхуҫалӑх выставки социализмлӑ ҫӗрӗҫӗнче малта пыракансен опычӗсене колхоз производствине сарас тӗлӗшпе икӗ ҫул хушши тунӑ ӗҫсен малтанхи итогӗсене туса тухнӑ. Выставкӑра пулнӑ 500 пин ҫын ытла ялхуҫалӑх наукипе стахановецсен ҫитӗнӗвӗсем ҫинчен 3.750 лекци тата докладсем итленӗ. Экскурсантсем умӗнче Лысенко, Цицин, Келлер, Лискун, Якушкин академиксем тата ытти нумай совет ученӑйӗсем лекцисем вуланӑ тата докладсем тунӑ. Паллӑ дояркӑсем, комбайнерсем, луговодсем, полеводсем, чи лайӑх ӗҫлекен хата-лабораторисен руководителӗсем икӗ пин ытла калаҫусем иртернӗ, ҫав калаҫусене 100 пин ҫын ытла итленӗ.

Выставкӑна тӗрлӗ облаҫсенчен, крайсемпе республикӑсенчен пынӑ колхозниксем пӗр-пӗринпе тӗл пулса калаҫассине сарлакан туса пынӑ. Ҫав тӗлпулусем яланах пӗр-пӗрин хушшинче социализмлӑ ӑмӑрту договорӗсем тунипе вӗҫленнӗ.

Чи лайӑх ӗҫлекен животноводсен, дояркӑсен, чабансен тата сурӑх пӑхакансен паха опычӗсемпе вырӑнсенче сарлакан усӑ кураҫҫӗ.

Выставка участникӗсен — ялхуҫалӑхӗнче малта пыракансен опычӗсене пӗтӗҫтерес тӗлӗшпе ҫӗршыври научно-исследовательски учрежденисем ӗҫлеҫҫӗ.

(ТАСС).

Таджик искусствин Мускаври декади

„Ду Ґуль“ балетӑн пысӑк ҫитӗнӗвӗ

Спектакльре И. В. Сталин, В. М. Молотов, А. А. Жданов, Л. П. Берия юлташсем пулнӑ

Государствӑн Таджикистанри оперӑпа балет театрӗ апрелӗн 17-мӗшӗнче СССР Пысӑк театрӗн филиалӗн сцени ҫинче декада программине кӗртнӗ 4-мӗш спектакле—«Ду Гуль» («Икӗ роза») ятлӑ балета кӑтартнӑ.

Мухамед Рабиев ҫырнӑ либретто Таджикистан басмачсене хирӗҫ кӗрешнӗ тапхӑрти пурнӑҫӑн пӗр эпизодне кӑтартса парать Ҫак произведени геройӗсем—басмачсем вӑрласа кайнӑ тата Хӗрлӗ Ҫар ирӗке кӑларнӑ ҫамрӑк хӗрачасем Нозгуль тата Заррагуль. Композитор А. С. Ленский балет музыкине таджик халӑхӗн мелодийӗсемпе лайӑх усӑ курса ҫырнӑ.

Таджик халӑхӗн нумай ӗмӗрхи культури хореографиллӗ паха спектакль лартма май панӑ, ҫак спектакль халӑх ташшин иксӗлми пуянлӑхне кӑтартса парать. Постановкӑра таджик фольклорӗпе анлӑн усӑ курнӑ.

«Ду Гуль» балета, декадӑри опера спектаклӗсем пекех, курма пынӑ ҫынсем питӗ юратса пӑхнӑ.

Спектакльре И. В. Сталин, В. М. Молотов, А. А. Жданов, Л. П. Берия юлташсем пулнӑ.

„Калтакдорони Сурх“ спектакле тепӗр хут кӑтартнӑ

Апрелӗн 17-мӗшӗнче каҫхине государствӑн Таджикистанри Лахути ячӗпе тӑракан академиллӗ драма театрӗ художествӑллӑ театрӑн филиалӗн сцени ҫинче С. Улуг-Зода ҫырнӑ «Калтакдорони Сурх» («Краснопалочники») ятлӑ пьесӑна тепӗр хут кӑтартнӑ.

Творчествӑллӑ ҫамрӑк коллектив лартса панӑ ҫак паха спектакле, малтанхи хут кӑтартнӑ чухнехи пекех, курма пынӑ ҫынсем калама ҫук кӑмӑлласа пӑхнӑ.

(ТАСС).

М. Ю. Лермонтов вилнӗренпе 100 ҫул тултарас умӗн

Пӗтӗм Союзри юбилей комитечӗн президиум ларӑвӗ

Апрелӗн 17-мӗшӗнче Совет Писателӗсен Союзӗнче А. Фадеев председатель пулса ертсе пынипе Лермонтов юбилейне иртерме организациленӗ Пӗтӗм Союзри комитетӑн ларӑвӗ пулса иртнӗ.

Вырӑссен аслӑ поэчӗ вилни 100 ҫул тултарнӑ куна паллӑ тума пур ҫӗрте те хатӗрленеҫҫӗ. Грузире тата Латвире Лермонтов ҫырнӑ мӗнпур сочиненисене пичетлесе кӑлараҫҫӗ. Арменире, Эстонире, Азербайджанра, Литвара тата Украинӑра поэтӑн суйласа илнӗ произведенийӗсене тата унӑн уйрӑм поэмисене пичетлесе кӑларма хатӗрленеҫҫӗ. Тутар, Бурят-Монгол, Якут, Чечено-Ингуш, Ҫурҫӗр-Осетин, Кабардино-Балкар республикисенче тата ытти республикӑсенче те Лермонтов сочиненийӗсене ССР Союзӗнчи нумай халӑхсен чӗлхисем ҫине куҫараҫҫӗ. Шкулсемпе клубсенче литература каҫӗсем, конкурссем тата ытти те организацилеҫҫӗ. Мускавра, Ленинградра, Тбилисире, Орджоникидзере тата ытти хуласенче те юбилей ячӗпе выставкӑсем уҫаҫҫӗ. Ачасене художествӑллӑ воспитани парас ӗҫӗн Центральнӑй ҫурчӗ ачасен творчествин Пӗтӗм Союзри выставкине организацилет.

Лермонтов юбилейне иртерес тӗлӗшпе ӗҫлекен Пӗтӗм Союзри Комитет юбилей ячӗпе кӑлармалли пысӑк изданисен планне сӳтсе-явнӑ. Гослитиздат Лермонтов ҫырнӑ мӗнпур сочиненисен тӑватӑ томлӑ изданине пичетлесе кӑларать (тиражӑн пӗр пайне пичетленӗ те ӗнтӗ), май уйӑхӗнче пӗр томлӑ издани пичетлеме пуҫлать, вӑл юбилей тӗлне 300 пин экземплярлӑ тиражпа пичетленсе тухать. Лермонтов лирикине, поэмисене ҫӗршер пин экземпляр пичетлесе кӑлараҫҫӗ.

Ҫывӑх вӑхӑтрах Лермонтов ҫинчен ҫырнӑ статьясен сборникӗ тухать.

Лермонтов кунӗсенче ҫӗршыври театрсенче юбилей ячӗпе 114 спектакль лартаҫҫӗ. (ТАСС).

Черевичный самолечӗ Врангель утравӗ ҫине тавӑрӑннӑ

Апрелӗн 16-мӗшӗнче каҫ пулнӑ тӗле «2-мӗш №-лӗ пӑр» ҫинчен вӗҫсе ҫӗкленме йӑлтах хатӗрлесе ҫитернӗ. Инҫетри широтари сывлӑш экспедицийӗ ҫак пӑр ҫинче 4 талӑка яхӑн иртернӗ.

Апрелӗн 17-мӗшӗнче Мускав вӑхӑчӗпе 00 сехет те 40 минутӑра «СССР Н-169» самолет пӑр ҫинчи аэродромран вӗҫсе ҫӗкленнӗ. Ҫакӑн хыҫҫӑн часах Мускава Папанин ячӗпе ҫакӑн пек радиограмма панӑ: «Врангель утравӗ ҫине вӗҫсе пыратпӑр. Черевичный».

Вӗҫев вӑхӑтӗнче ҫанталӑк уяр тӑнӑ. Ҫул ҫинче экипаж пӑрсем мӗнлине сӑнаса пынӑ.

6 сехет те 50 минутӑра «СССР Н-169» самолет чиперех Врангель утравӗ ҫине анса ларнӑ. Кунта инҫетри широтасенчи экспедици участникӗсем темиҫе кун иртереҫҫӗ, ҫакӑн хыҫҫӑн кусса ҫӳрекен пӑр ҫинче научнӑй ӗҫсем тума вӗҫсе каяҫҫӗ. Виҫҫӗмӗш расра экспедици ҫурҫӗр широтин 80 градусӗпе хӗвеланӑҫ долготин 170 градусӗ тӗлӗнче анса ларма шутлать.

(ТАСС).

Осоавиахимӑн Пӗтӗм Союзри йӗлтӗрлӗ ӑмӑртӑвӗсен итогӗсем

Апрелӗн 17-мӗшӗнче СССР Осоавиахимӗн Центральный Совечӗн Президиумӗ Хӗрлӗ Ҫарпа Тинӗс-Ҫар Флочӗ 23 ҫул тултарнӑ ятпа иртернӗ Пӗтӗм Союзри ҫарти пек йӗлтӗрлӗ ӑмӑртусен итогӗсене ҫирӗплетнӗ. Ӑмӑртусене 1.885 пин ҫын хутшӑннӑ, вӗсенчен 659.237 ҫынни иккӗмӗш сыпӑкри ГТО значокӗн йӗлтӗр нормисене панӑ.

Союзлӑ республикӑсем хушшинче пӗррӗмӗш вырӑна РСФСР Осоавиахим организацийӗ йышӑннӑ, иккӗмӗш вырӑна—Белорус ССР организацийӗ, виҫҫӗмӗш вырӑна—Украина ССР организацийӗ.

Автономлӑ республикӑсенчи Осоавиахим организацийӗсем хушшинче пӗррӗмӗш вырӑна Башкир АССР тухнӑ, облаҫсемпе крайсенчи организацисем хушшинче—обществӑн Мускав хулинчи организацийӗ.

Ҫарти пек йӗлтӗрлӗ ӑмӑртусенче пӗррӗмӗш вырӑна тухнӑ Осоавиахим организацийӗсене СССР Осоавиахимӗн Центральный Совечӗ хаклӑ премисемпе наградӑланӑ.

Осоавиахимӑн РСФС Республикинчи, Белорус СС Республикинчи, Башкир АСС Республикинчи, Мускав хулипе Мускав облаҫӗнчи организацийӗсене Осоавиахим Центральный Совечӗн куҫса ҫӳрекен хӗрлӗ ялавӗсене панӑ.

(ТАСС).

Государствӑна обязательнӑй йӗркепе ҫӑмарта памалли ҫулталӑкри нормӑсем ҫинчен

Чӑваш АССР Халӑх Комиссарӗсен Совечӗпе ВКП(б) Обкомӗн бюровӗ 1941 ҫулти мартӑн 17-мӗшӗнче йышӑннӑ постановлени

ССР Союзӗн Совнаркомӗпе ЦК ВКП(б) «Государствӑна обязательнӑй йӗркепе ҫӑмарта парасси ҫинчен» йышӑннӑ постановлени тӑрӑх, Чӑваш АССР Совнаркомӗпе ВКП(б) Обкомӗн бюровӗ **ҫапла йышӑнаҫҫӗ:**

1. Чӑваш АССР тӑрӑх 1942 ҫулта колхозсем государствӑна ҫӑмарта памалли поставкӑна, ССР Союзӗн Совнаркомӗ тата ЦК ВКП(б) «Колхозсем тата единоличниксен хуҫалӑхӗсем государствӑна обязательнӑй йӗркепе тӗштырӑ тата рис тӑратасси ҫинчен» 1940 ҫулти апрелӗн 11-мӗшӗнче йышӑннӑ постановленин 2-мӗш статьипе тата ССР Союзӗн Совнаркомӗ «Колхозсене хӑмла вырӑнӗсем йышӑнса тӑракан ҫӗр лаптӑкӗсенчен государствӑна обязательнӑй йӗркепе тӗштырӑ, рис, ҫӗрулми, пахча-ҫимӗҫсем тата утӑ тӑратассинчен хӑтарасси ҫинчен» 1940 ҫулти сентябрӗн 19-мӗшӗнче йышӑннӑ 1743-мӗш номерлӗ постановленипе килӗшӳллӗ туса, колхозсем ҫумне ҫирӗплетсе панӑ акма юрӑхлӑ ҫӗрӗн кашни гектарӗнчен шутласа, районсем тӑрӑх ҫулталӑкри вӑтам норма пӗр гектар пуҫне 7 штука тӑвас.

2. Ҫапла тӑвас: 1941 ҫулта, урӑхла каласан, ҫак постановлени ӗҫе кӗнӗ пӗррӗмӗш ҫулта, государствӑна обязательнӑй йӗркепе ҫӑмарта памалли ҫулталӑкри вӑтам нормӑсене ҫак постановленин 1-мӗш пункчӗпе палӑртса ҫирӗплетнӗ нормӑран вӑхӑтлӑха льготӑпа 70 процент шутласа хумалла, 1942 ҫултан пуҫласа ҫак постановленин 1-мӗш пунктӗнче палӑртнӑ нормӑсене льготӑсемсӗр пурнӑҫа кӗртмелле.

3. 1941 ҫултан пуҫласа колхозниксен килӗсемпе единоличниксен хуҫалӑхӗсем валли государствӑна обязательнӑй йӗркепе ҫӑмарта памалли нормӑсене ҫапла туса ҫирӗплетес: колхозниксен килӗсем — 100 штука, единоличниксен хуҫалӑхӗсем — 130 штука.

Чӑваш АССР Совнаркомӗн Председателӗ А. СОМОВ.

ВКП(б) Чӑваш Обкомӗн Секретарӗ И. ЧАРЫКОВ.

Парторганизацисен отчетпа суйлав пухӑвӗсенче

Колхозниксемпе ҫыхӑнса ӗҫленӗ парторганизацинче

Нӗркеч ялсоветӗнче 1940 ҫулччен парти кандидачӗсен группи пулнӑ. Анчах кандидатсен группи хӑйӗн вӑйӗпе туллин усӑ курайман, колхоза организаципе хуҫалӑх енчен тӗреклетессишӗн ҫителӗксӗр кӗрешнӗ. Иртнӗ ҫулта Нӗркечри Шмидт ячӗпе тӑракан колхозра пуҫламӗш парторганизаци организациленӗ. Ҫакӑн хыҫҫӑн, ҫулталӑк хушшинче, пуҫламӗш парторганизаци чылай ӗҫсем турӗ. Коммунистсем артель хуҫалӑхне аталантарассишӗн, унӑн тупӑшлӑхне ӳстерессишӗн кӗрешсе пынӑ. Ҫак ӗҫсем тавра колхозниксен массине явӑҫтарнӑ.

1940 ҫул ялхуҫалӑхӗшӗн килӗшӳллӗх мар ҫул пулса тӑчӗ. Апла пулсан та колхозниксемпе колхозницӑсем парторганизаци пуҫарса, ертсе пынипе уяр ҫанталӑка хӑйсене пӑхӑнтарас тӗлӗшпе тӑрӑшса ӗҫленӗ. Вӑтам шутпа кашни гектартан 10 центнер ытларах тӗштырӑ туса илнӗ.

Колхозри пуҫламӗш парторганизаци агротехникӑллӑ мероприятисене пурнӑҫа кӗртессишӗн кӗрешӗве пуҫарса пынӑ. Ӗҫ вӑйне тӗрӗс организациленӗ. Мӗнпур ӗҫсене звеносем тӑрӑх туса пынӑ. Ҫавна пула ялхуҫалӑх ӗҫӗсене вӑхӑтра тата пысӑк пахалӑхпа вӗҫленӗ.

Ялти мӗнпур хуҫалӑхран 99 проценчӗ колхозра пӗрлешӗнсе тӑрать.

1940 ҫулччен Шмидт ячӗпе тӑракан колхоз пӗр енлӗ ӳссе пынӑ, выльӑх-чӗрлӗх ӗрчетес ӗҫ юлса пынӑ. Партипе правительство колхозсенче обществӑллӑ выльӑх-чӗрлӗх ӗрчетесси ҫинчен постановлени йышӑннӑ хыҫҫӑн пуҫламӗш парторганизаци выльӑх-чӗрлӗх ӗрчетес тӗлӗшпе ытларах ӗҫлеме тытӑннӑ. Ферма заведующисем пулса ӗҫлеме коммунистсене уйӑрнӑ. 1940 ҫулта вара выльӑх-чӗрлӗх ӗрчетес ӗҫе чылаях лайӑхлатнӑ. 1940 ҫулта, 1939 ҫултипе танлаштарсан, мӑйракаллӑ шултра выльӑхсен шучӗ 110 процент, сурӑхсем—54 процент, сыснасем—280 процент ӳснӗ.

Колхозӑн чӑх-чӗп ферми пур. 1941 ҫулти пӗррӗмӗш кварталта государствӑна ҫӑмарта тӑратмалли плана тултарнӑ. Ытти обязательствӑсене те иртнӗ ҫулшӑн та, кӑҫалхи пӗррӗмӗш кварталшӑн та тултарнӑ.

Колхозри пуҫламӗш парторганизаци ҫӗнӗ мероприятисене пуҫарса, пурнӑҫа кӗртсе пырать. Парти членӗ Индюков юлташ пуҫарнипе ҫимӗҫсем паракан йывӑҫсен питомникне организациленӗ. Тепӗр пысӑк пуҫару вӑл—яла электрификацилес ӗҫе организацилени. Пуҫламӗш парторганизаци тырпул тухӑҫлӑхне ӳстерес ыйтӑва сӳтсе-явнӑ май фермӑра, питомникра пахча-ҫимӗҫ тӑвас ҫӗрте электричество вӑйӗпе усӑ курасси ҫинчен калаҫса татӑлать. Ҫак ыйтӑва агитколлектив колхозниксене каласа ӑнлантарать. Паха шухӑша колхозниксен пухӑвӗ туллин кӑмӑлпа йышӑнать. Яла электрификацилеме кирлӗ хатӗрсене колхоз туянса ҫитернӗ. Кӑҫалхи ҫулӑн иккӗмӗш ҫурҫулӗнче Шмидт ячӗпе тӑракан колхозра электричество ҫутатма тытӑнать.

Пуҫламӗш парторганизацин ӗҫӗсем ҫинчен каланӑ чухне колхоз государство заданийӗсене мӗнле пурнӑҫласа пынине те асӑнса хӑвармалла. Шмидт ячӗпе тӑракан колхоз вӑрман касса хатӗрлемелли тата турттармалли плансене ытлашшипех тултарнӑ. Вӑрман касса турттарас ӗҫре коммунистсем пример кӑтартрӗҫ, вӗсенчен комсомолецсем те юлмарӗҫ, тӑрӑшса ӗҫлерӗҫ.

Пуҫламӗш парторганизаци умӗнче тӑракан задача — коммунистсене политикӑллӑ пӗлӳлӗхе ӳстерсе пыма пулӑшасси. Анчах парторганизацин ӗҫӗнче ку тӗлӗшпе ҫитменлӗхсем те ҫук мар. Кунта коммунистсене парти историне вӗренме ҫителӗксӗр пулӑшнӑ, пур коммунистсене те партиллӗ порученисем паман, ҫамрӑк коммунистсене ӗҫре кирлӗ пек пулӑшса пыни пулман.

Нӗркечре совет интеллигенцийӗ те сахал мар. Кунта туллимар вӑтам шкул, почта отделенийӗ, трахпункт, акушер пункчӗ, агрономсем, промартельте ӗҫлекен специалистсем те чылай. Ҫакӑн пек пысӑк вӑя агитколлектива пӗтӗҫтерсе, халӑха коммунистла воспитани парас тӗлӗшпе вӑйлӑн ӗҫлеме май пулнӑ. Анчах халӑха коммунистла воспитани парас енӗпе ҫителӗксӗр ӗҫленӗ.

Колхозри пуҫламӗш парторганизаци ҫулталӑк хушшинче начарах мар ӗҫленӗ темелле. Парти ретне ҫӗнӗрен кӗнӗ ҫамрӑк коммунистсем—ӗҫри ударниксем, стахановецсем, вӗсем халӑх хушшинче пысӑк авторитетпа усӑ куракан юлташсем.

Коммунистсен отчетпа суйлав пухӑвӗнче парторганизацин паха ӗҫӗсемпе ҫитменлӗхӗсене тӗплӗн тишкерсе тухрӗҫ. Малашне тата лайӑхрах ӗҫлеме паха сӗнӳсем парса хӑварчӗҫ.

П. ОСИПОВ.
ВКП(б) Комсомольски райкомӗн секретарӗ.

Парторганизаци ӗҫне активлӑн сӳтсе-яврӗҫ

ҪӖРПУ. (Хамӑр корр.). Кӑшаркассинчи «Пионер» колхозра иртнӗ ҫулсенче ӗҫ дисциплини начар пулнӑ. Коммунистсен отчетпа суйлав пухӑвӗнче тухса каланисем ҫакна нумай фактсемпе ҫирӗплетсе пачӗҫ. Иртнӗ ҫулта, уборка вӑхӑтӗнче тырпулсем нумай тӑккаланса пӗтнӗ. Вӑхӑтра пухса кӗмесӗр 1000 пӑт ытла ҫӗрулми шӑнтса янӑ. Ҫак ҫитменлӗхсем колхозра ӗҫ вӑйӗ ҫителӗксӗрринчен мар, ӗҫ вӑйне тӗрӗс организацилеме пӗлменнинчен килнӗ.

— Колхоз тырпулсене пухса кӗрес ӗҫре, — терӗ ВКП(б) райкомӗн инструкторӗ Степанов юлташ, — иртнӗ ҫулта кӑна мар, малтанхи ҫулсенче те юлса пынӑ. Хӗрсе тырӑ вырнӑ тата авӑн ҫапнӑ вӑхӑтра 17—18 ҫула ҫитнӗ хӑшпӗр ҫамрӑксем ял хушшинче ахаль, ӗҫсӗр ҫӳренӗ.

Ӗҫ дисциплинине ҫирӗплетес, ӗҫ ҫине коммунистла пӑхма вӗрентес тӗлӗшпе политикӑллӑ-массӑллӑ ӗҫе тивӗҫлипе туса пынӑ пулсан, паллах, ҫак ҫитменлӗхсем пулас ҫукчӗ. Дисциплинӑна пӑснӑ кашни фактран пуҫламӗш парторганизацин тивӗҫлӗ вывод тумалла пулнӑ. Пуҫламӗш парторганизацин секретарӗ Никитин юлташ отчетпа суйлав пухӑвӗнче тунӑ хӑйӗн докладӗнче ҫак тӗп ыйту ҫинче питех те ҫителӗксӗр чарӑнса тӑчӗ.

— Отчетпа суйлав пухӑвӗ, — терӗ докладчик Никитин юлташ, — колхоз ҫуракине тухас умӗн пулса иртет. Пирӗн хамӑрӑн авангардлӑ роле ҫуракине ӑнӑҫлӑн хатӗрленсе иртерес ӗҫре кӑтартмалла.

Анчах ку колхоз акана тухма хатӗр мар: удобренисене сахал хатӗрленӗ, конюхсем лашасене йӗркеллӗ пӑхмаҫҫӗ. Пӗррӗмӗш бригадӑра, сӑмахран, 16 лашаран 3 лаша ҫеҫ вӑтам мӑнтӑр, ыттисем начар. Ялхуҫалӑх машинисене халӗ те юсаса ҫитермен.

Пренире тухса калакансем колхозри агротехника, А. Герасимов юлташа, хытӑ критиклерӗҫ. Колхозра тислӗке тирпейлӗ пухса пымаҫҫӗ. Навозохранилище ҫук. Вӑхӑт ҫитнӗ пулсан та, ҫӗрулмипе яровизацилеме тытӑнман. Вӑрлӑхсене яровизацилеме те ҫуртйӗр хатӗрлесе ҫитермен. Колхозра агротехникӑллӑ пропагандӑна сарса пымаҫҫӗ.

— Эпир чӑннипех те ҫителӗксӗр ӗҫлесе пынӑ. Колхозниксем пуҫламӗш парторганизацийӗн ӗҫне юлашки вӑхӑтра ҫеҫ туйса илме пуҫларӗҫ. Халӗ ӗнтӗ колхозниксем пирӗнпе ҫыхӑну тытаҫҫӗ, пирӗнтен, коммунистсенчен, усӑллӑ канашсем ыйтаҫҫӗ, — тет Герасимов юлташ.

Коммунистсен хӑйсен авторитетне ӳстермелле. Анчах та авторитета пухусенче хитре сӑмахсем каланипе мар, ӗҫпе ҫеҫ ҫӗнсе илме пулать.

Данилова юлташ выльӑх-чӗрлӗх фермисенче халиччен пулнӑ ҫитменлӗхсене тата вӑл ҫитменлӗхсене пӗтерес тӗлӗшпе пуҫламӗш парторганизаци ҫителӗксӗр кӗрешнине чылай фактсемпе ҫирӗплетсе пачӗ.

Парторганизаци отчетне коммунистсем пысӑк активлӑхпа сӳтсе-яврӗҫ. Тухса калакансем кашнинех отчетлӑ доклад ҫумне ҫӗнӗ фактсем хушса пачӗҫ. Колхоз правлени ӗҫне контроллесе тӑрас тӗлӗшпе ВКП(б) уставӗнче кӑтартса панӑ правӑсемпе туллин усӑ курман. Учетпа отчет ӗҫне япӑхтарса янӑ. Колхоз правленин председателӗ Яковлев юлташ колхоз пурлӑхне ҫаратакансене хирӗҫ тивӗҫлипе кӗрешмен. Ҫаксем ҫинчен ВКП(б) членӗн кандидачӗ Илларионова юлташ каларӗ.

— Яковлев юлташ ӗҫлеме пултарать, унӑн ӗҫне пӗрмаях контроллесе тӑмалла, — терӗ Илларионова юлташ.

Унтан вӑл колхозри коммунистсем единоличниксене колхоза явӑҫтарас тӗлӗшпе ҫителӗксӗр ӗҫленине, вӗсем хушшинче политикӑллӑ-массӑллӑ ӗҫ ҫителӗксӗр пулнине паллӑ турӗ.

«Пионер» колхоз Ҫӗрпӳ районӗнчи пысӑк колхозсенчен пӗри. Колхоз нумай отрасельсем енӗпе аталанса пыма тытӑннӑ. Выльӑх-чӗрлӗх фермисем 5 шутланаҫҫӗ. Анчах та ун ӗҫӗнче ҫитменлӗхсем те сахал мар-ха. Отчетпа суйлав пухӑвӗ пуҫламӗш парторганизаци ӗҫӗнчи ҫитменлӗхсене кӗске вӑхӑтра пӗтерме тивӗҫлӗ решени йышӑнчӗ.

Т. МАЙОРОВ.

≈≈≈≈≈≈

Шахматистсен матч-турнирӗ

Апрелӗн 17-мӗшӗнче 15-мӗш тур пулса иртнӗ.

Кереспа Болеславский партийӗ вылянса пӗтмен. Ҫак партире Болеславскин ытлашши пӗр пешка тата выляса илме шанчӑк пур.

Ҫавӑн пекех Смысловпа Ботвинник партийӗ те вылянса пӗтмен. Партире Ботвинникӑн выляса илме пысӑк шанчӑк пур.

Лилиенталь Бондаревскирен выляса илнӗ.

15 тур хыҫҫӑн ӗҫсем ҫакӑн пек: Ботвинник 10 партирен 6,5 очко выляса илнӗ, Керес—13 партирен 6,5 очко, Смыслов — 12 партирен 6 очко, Лилиенталь — 11 партирен 5 очко, Бондаревский — 10 партирен 4,5 очко, Болеславский — 8 партирен 3,5 очко.

Апрелӗн 18, 19 тата 20-мӗшсенче халиччен выляса пӗтермен тата вылямасӑр сиксе юлнӑ партисене выляса пӗтереҫҫӗ. (ТАСС).

ЧӐВАШ АССР 1-мӗш СОЗЫВРИ ВЕРХОВНЫЙ СОВЕЧӖН V СЕССИЙӖ

Чӑваш АССР 1941 ҫулти бюджечӗ ҫинчен тунӑ доклад тӑрӑх пынӑ пренисем

Депутат А. В. Сомов каланӑ сӑмах

(Чӑваш АССР Халӑх Комиссарӗсен Совечӗн Председателӗ)

Депутат юлташсем! Сессире тухса каланӑ юлташсем Чӑваш АССР Наркомфинӗн, Наркомместпромӗн, Наркомлесӗн, Топливо промышленность управленийӗн, Наркомхозӑн, Наркомпросӑн, Наркомздравӑн, Наркомторгӑн ӗҫӗсенчи ҫитменлӗхсене ҫивӗччӗн тата тӗрӗс критиклерӗҫ. Халӑх комиссарӗсен тата управленисен начальникӗсен ҫак критикӑран хӑйсене валли тивӗҫлӗ выводсем туса, кулленхи ӗҫре ҫитменлӗхсене пӗтерсе пырас пулать.

РСФСР Верховный Совечӗн III Сессийӗнче тата Чӑваш АССР Верховный Совечӗн IV Сессийӗнче депутатсем Чӑваш АССР финанс ӗҫӗ енӗпе юлса пынине ҫине кӑтартса панӑччӗ. Иртнӗ ҫул хушшинче республикӑра финанс ӗҫӗ аванланчӗ.—1940 ҫулӑн иккӗмӗш ҫур ҫулӗнче укҫа-тенкӗ пухас плана иртерсе тултарнӑ. Анчах 1940 ҫулта бюджета тултарайман.

Республикӑри промышленность предприятийӗсем чылайӗшӗ хӑйсен производство планӗсене тултармарӗҫ: топливо промышленноҫӗ ҫулталӑкри плана 42 процент кӑна тултарнӑ, строительство материалӗсен промышленноҫӗ—97 процент, вырӑнти промышленность—77 процент. Облаҫри промышленность производство программине 83 процент кӑна тултарнӑ, продукци туса кӑларма ларакан хака йӳнетес вырӑнне, 5,8 процент ӳстернӗ, ку вӑл—4.178 пин тенкӗ пулать. Коммунальнӑй предприятисем, уйрӑмах Шупашкар хулинчи предприятисем, япӑх ӗҫлеҫҫӗ, вӗсем нумайӗшӗ 1940 ҫулта производство программине тултараймарӗҫ тата вӗсем бюджета 1 миллион тенкӗ ытла парса ҫитереймерӗҫ.

Депутат юлташсем! Чӑваш АССР Верховный Совечӗн Сессийӗнче ҫирӗплетме тӑратнӑ бюджет республикӑн халӑх хуҫалӑхӗ умӗнчи пит пысӑк задачӑсене палӑртса тӑрать. Вӑл Совет Правительствипе ВКП(б) Центральный Комитечӗ чӑваш халӑхӗн хуҫалӑхӗпе культурине ӳстерессишӗн тӑрӑшнине уҫҫӑн кӑтартса тӑрать.

Бюджетӑн доход пайне пурнӑҫа кӗртме республикӑри предприятисем, ВКП(б) Пӗтӗм Союзри XVIII конференцийӗн решенийӗсем тӑрӑх ӗҫлесе, производство планӗсене, накоплени планӗсене тата продукци туса кӑларма ларакан хака чакармалли заданисене кашни кунах, кашни уйӑхрах тултарса пыни кирлӗ. Предприяти руководителӗсен укҫа-тенке перекетлессишӗн, финанспа бюджет дисциплинине пурнӑҫа кӗртессишӗн ҫине тӑрса кӗрешес пулать. Ку ӗҫре предприятисене наркоматсемпе районсенчи тата хуласенчи советсен исполкомӗсен пулӑшса пымалла.

Чӑваш АСС Республикин 1940 ҫулти бюджетне тултарайман, терӗмӗр. Бюджетӑн доход пайне Улатӑр, Калинински, Ҫӗмӗрле районӗсем тата Улатӑр хули кӑна тултарнӑ, ытти районсенче бюджетӑн доход пайне тултарман. Ку тӗлӗшпе Комсомольски, Хӗрлӗ Чутай, Ишлей, Советски, Элӗк, Чкаловски, Куславкка районӗсем тата Шупашкар хули уйрӑмах юлса пынӑ.

1940 ҫулта ӗҫсынни депутачӗсен ял Совечӗсен бюджечӗсене те япӑх пурнӑҫа кӗртнӗ. Хӑшпӗр райсоветсен исполкомӗсем укҫа-тенкӗ мобилизацилес плана тӑтӑшах тултармаҫҫӗ. Кусен хисепне чи малтан Куславкка райсовечӗн исполкомӗ (председателӗ Салмин юлташ) кӗрет, вӑл юлашки виҫӗ ҫул хушшинче, 1940 ҫулти виҫҫӗмӗш кварталсӑр пуҫне, укҫа-тенкӗ пухас плана тултарса курман; 1941 ҫулти пӗрремӗш кварталта та вӑл республикӑра чи кайри вырӑнта пулчӗ. Йӗпреҫ районӗ те юлашки виҫӗ ҫул хушшинче укҫа-тенкӗ пухас плана 1940 ҫулти III-мӗшпе IV-мӗш кварталсенче кӑна тултарнӑ,—1941 ҫулти пӗрремӗш кварталта вӑл каллех плана тултараймарӗ. Ишлей районӗнче те ӗҫ ҫавӑн пекех тӑратчӗ, анчах ку районра юлашки вӑхӑтра укҫа-тенкӗ пухас ӗҫе кӑштах аванлатрӗҫ,—1941 ҫулти пӗрремӗш квартал планне район 122 процент тултарчӗ.

Финанс ӗҫне хака хуманни ытти чылай районсенче те палӑрать. Ӗҫсынни депутачӗсен район тата хула Совечӗсен исполкомӗсен бюджетӑн доход пайне кӑшт та пулин тултармасассӑнах бюджет тӑрӑх тума палӑртнӑ пысӑк та паха ӗҫсем пурнӑҫа кӗмесӗр юлнине ӑнланса илес пулать.

РСФСР Финанс Халӑх Комиссарӗ Посконов юлташ РСФСР Верховный Совечӗн IV Сессийӗнче тунӑ хӑйӗн докладӗнче Чӑваш АСС Республикинчи финанс органӗсем 1940 ҫулта налог недоимкисене тивӗҫлӗ сӑлтавсемсӗрех шыраса илмелле мар тунӑ тесе тӗрӗс каларӗ. Кун пек фактсем Йӗпреҫ, Первомайски, Ҫӗмӗрле т. ыт. хӑшпӗр районсенче те пулнӑ. Закона ҫавӑн пек пӑснисене тӳрлетес тӗлӗшпе кирлӗ мерӑсене финанс органӗсем йышӑнчӗҫ. Чӑваш АССР Финанс Халӑх Комиссариачӗн тата унӑн вырӑнсенчи органӗсен налог аппаратӗ тӗрӗс ӗҫлекен тумалла, совет законӗсене пӑснисем пулма памалла мар.

СССР Совнаркомӗ тата ЦК ВКП(б) 1941 ҫулти январӗн 9-мӗшӗнче «Вырӑнти чӗртавартан куллен кирлӗ таварсем тата продовольстви туса кӑларассине ӳстермелли мероприятисем ҫинчен» йышӑннӑ постановлени вырӑнти промышленноҫа тата промысла кооперацине хӑвӑрт ӳстерме условисем туса пачӗ. Сталинла пятилеткӑсен ҫулӗсенче Чӑваш АСС Республикинчи вырӑнти промышленность тата промысла кооперацийӗ продукци туса кӑларасси чылай ӳсрӗ, районри промышленность уйрӑмах хӑвӑрт ӳссе пырать.

Анчах вырӑнти промышленность ӗҫӗнче пысӑк ҫитменлӗхсем пур-ха, чылай предприятисем тӑтӑшах хӑйсен производство планӗсене тултараймаҫҫӗ, тупӑш вырӑнне убытоксем илеҫҫӗ, вӗсен ӗҫӗнче хуҫасӑрлӑх та пур. 1940 ҫулта топливо промышленноҫӗн предприятийӗсем уйрӑмах япӑх ӗҫлерӗҫ. Вырӑнти топливо промышленность управленин начальникӗн Стуриков юлташӑн вырӑнти топливо промышленность предприятийӗсен ӗҫне лайӑхлатма татӑклӑ мерӑсем йышӑнас пулать.

Вӑрман промышленность предприятийӗсен ӗҫӗнчи ҫитменлӗхсене депутатсем тивӗҫлипех ҫирӗппӗн критиклерӗҫ. Чӑваш АССР Вӑрман промышленность Халӑх Комиссариачӗ 1940 ҫулти производство программине 82 процент кӑна тултарнӑ, продукци туса кӑларни, 1939 ҫултипе танлаштарсан, 3 процент чакнӑ, накоплени вырӑнне, 1.113 пин тенкӗ убыток илнӗ. 1941 ҫулти пӗрремӗш кварталта та производство программине тултарман. Наркомлесӑн вӑрманпромхозӗсемпе механизациллӗ вӑрманпункчӗсем вӑрман касса хатӗрленӗ тата турттарнӑ ҫӗрте ӗҫ вӑйӗпе, ҫавӑн пекех туртӑм вӑйӗпе усӑ курассине тӗрӗс организацилемен, ҫавна пула ӗҫ тухӑҫлӑхӗ пӗчӗк пулнӑ. Наркомлес аппаратӗнче ӗҫе урӑхлатса ҫӗнетесси ҫинчен хут сырнисем тата калаҫнисем ытларах-ха, оперативлӑ ӗҫлени, хӑйне пӑхӑнса тӑракан организацисенчен ҫирӗппӗн ыйтни ҫук. Наркомӑн приказӗсене тата хушӑвӗсене мӗнле пурнӑҫа кӗртнине тӗрӗслес ӗҫе йӗркелемен. Чӑваш АССР Вӑрман промышленность Халӑх Комиссарӗн Дубов юлташӑн вӑрманпромхозсен, механизациллӗ вӑрманпункчӗсен директорӗсем тата кашни работник ӗҫшӗн ҫирӗп ответ тытассине пурнӑҫа кӗртмелле, ӗҫри ҫитменлӗхсене пӗтерсе, вӑрман промышленность предприятийӗсен ӗҫӗсене лайӑхлатса ямалла.

1940 ҫулта вырӑнти промышленность Наркомачӗ те ҫителӗксӗр ӗҫлерӗ. Область промышленноҫӗ 1940 ҫулта производство программине 29,2 процент, районри промышленность 84 процент кӑна тултарнӑ. Облаҫри промышленность продукци туса кӑларма ларакан хака 6,1 процент ӳстернӗ, 231 пин тенкӗ убыток илнӗ. Районри промышленность та накоплени планне 33 процент тултарса ҫитереймен. Вырӑнти промышленность бюджета памалли тӳлевсене 530 пин тенкӗ парса ҫитермен. 1941 ҫулти пӗрремӗш кварталта та вырӑнти промышленность предприятийӗсем ҫителӗксӗр ӗҫлерӗҫ,—производство программине вӗсем 45 процент кӑна тултарнӑ.

Чӑваш АССР Совнаркомӗпе ВКП(б) Обкомӗ Наркомместпрома 1941 ҫулта 46 ҫӗнӗ предприяти лартса ӗҫе яма, куллен кирлӗ таварсем 2.450 пин тенкӗлӗх туса кӑларма хушрӗҫ. Пӗрремӗш кварталта ҫав предприятисене туса лартма хатӗрленес ӗҫе анлӑн сарса ямалла пулнӑ, анчах план тӑрӑх тума палӑртнӑ ӗҫсем пурнӑҫа кӗмесӗрех юлнӑ. Наркомместпром 1941 ҫулта Промбанкран 2.493 пин тенкӗ ссуда илмелле пулсан, кӑҫалхи пӗрремӗш кварталта Ҫӗмӗрле хулинчи промкомбинат валли кӑна 322 пин тенкӗ ссуда илнӗ.

Чӑваш АССР Вырӑнти промышленность Халӑх Комиссарӗн Васильков юлташӑн работниксем хушшинчи дисциплинӑна ҫирӗплетмелле, Наркомат ӗҫӗнчи тата вырӑнти промышленность предприятийӗсен ӗҫӗнчи ҫитменлӗхсене сирмелле, вӗсем производство программине тултарас тӗлӗшпе юлса пынине кӗске вӑхӑтрах пӗтермелле.

Депутатсем Чӑваш АССР Наркомздравӗн ӗҫӗнчи ҫитменлӗхсене те тӗрӗс критиклерӗҫ. Сывлӑха сыхлав Халӑх Комиссарӗ Соколов юлташ ӑна депутатсем Чӑваш АССР Верховный Совечӗн IV Сессийӗнче кӑтартса панисенчен тивӗҫлӗ выводсене туман. Наркомздрав тата унӑн вырӑнсенчи органӗсем лечебнӑй учрежденисене япӑх ертсе пыраҫҫӗ-ха. Санитари инспекцийӗ япӑх ӗҫлет. Предприятисемпе учрежденисенче тасамарлӑхпа культурсӑрлӑха пӗтерес тӗлӗшпе тӑрӑшса ӗҫлени курӑнмасть-ха.

Чӑваш АССР Совнаркомӗ Соколов юлташа Наркомздрав ӗҫӗсене лайӑхлатма, лечебнӑй учрежденисен ӗҫӗсене ертсе пырас ҫӗрти ҫитменлӗхсене пӗтерме кирли ҫинчен темиҫе хут та кӑтартса панӑ. Анчах Чӑваш АССР Наркомздравӗн ӗҫӗсем чӑнпипех аванланни ҫапах та курӑнмасть-ха. Чӑваш АССР Сывлӑха сыхлав Халӑх Комиссарне Соколов юлташа Наркомздравӑн ӗҫӗнчи ҫитменлӗхсене кӗске вӑхӑтрах пӗтерме, унӑн ӗҫне тӗпренех лайӑхлатса яма хушас пулать, вӑл Наркомздравӑн ӗҫӗнчи ҫитменлӗхсене пӗтерессине пурнӑҫа кӗртмесен ӑна вырӑнтан кӑларасси ҫинчен ыйту лартмалла пулать.

Депутат юлташсем! 1941 ҫулти бюджет социализм строительствин мӗнпур участокӗсенчи ӗҫсен пысӑк программине палӑртса тӑрать. Бюджета пурнӑҫа лайӑх кӗртессишӗн ӗҫсынни депутачӗсен Совечӗсен пурин те, Наркоматсен тата хуҫалӑхлӑ организацисен руководителӗсен те кӗрешмелле.

Чӑваш АССР Финанс Халӑх Комиссарӗн Семенов юлташӑн, депутатсем тивӗҫлипе критикленине хисепе илсе, финанс органӗсен ӗҫне татӑклӑнах урӑхлатса ҫӗнетмелле, бюджетӑн доход пайне те, расход пайне те республикӑри кашни районра, кашни хулара тата кашни ялсоветӗнче тултармалла. Ҫавӑн пекех Куславкка, Йӗпреҫ, Первомайски, Комсомольски, Советски, Чкаловски, Ҫӗмӗрле, Элӗк райсовечӗсен исполком председателӗсен районра финанс ӗҫне лайӑхлатса яма татӑклӑ мерӑсем йышӑнмалла, 1941 ҫулта бюджета доходсем тӑрӑх та, расходсем тӑрӑх та пысӑк пахалӑхпа тултарассине пурнӑҫа кӗртмелле.

Сессире 1940 ҫулта Шупашкар хулинче бюджета ҫителӗксӗр тултарни ҫинчен те тӗрӗс кӑтартса пачӗҫ. Шкулсене тата больницӑсене укҫа-тенкӗ вӑхӑтра парса тӑман. Хулари благоустройство ӗҫӗсене валли панӑ укҫа-тенкӗпе те япӑх усӑ курнӑ. Ку вӑл Шупашкар хула совечӗн исполкомӗн председателӗ пулнӑ Лапин юлташ бюджет ӗҫӗ ҫине тимлӗн ҫавӑрӑнса пӑхманнинчен, хулари предприятисене ертсе пыманнинчен килнӗ. Хальхи вӑхӑтра Шупашкар хула совечӗн исполкомӗн председателӗ пулса ӗҫлекен Золотников юлташӑн 1940 ҫулта пулнӑ ҫитменлӗхсене пӗтермелле, хула совечӗн исполкомӗн тата унӑн отделӗсен ӗҫӗсене тӗпренех урӑхлатса ҫӗнетмелле. Наркоматсемпе республикӑри центральнӑй учрежденисен руководителӗсен те хула совечӗн исполкомне пулӑшмалла, вӗсене пӑхӑнса тӑракан предприятисенче, промысла артелӗсенче, больницӑсенче тата учрежденисенче кӑтартуллӑ йӗркелӗх тумалла.

Чӑваш АССР Наркомачӗсен ӗҫӗнчи ҫитменлӗхсем ҫинчен депутатсем кӑтартса панине Совнарком шута илет, Наркоматсен ӗҫӗсене лайӑхлатса яма кирлӗ мерӑсене йышӑнать.

Депутат юлташсем! Эпир пурӑнакан вӑхӑтра тӗнчери лару-тӑру питех те кӑткӑс, пирӗн ҫӗршывӑн кирек мӗнле «ӑнсӑртлӑхсене» кӗтсе илме те хатӗр тӑмалла. Хамӑрӑн пӗтӗм ӗҫсене лайӑхлатса пынипе, Чӑваш АССР 1941 ҫулти бюджетне пӗтӗмӗшпех пурнӑҫа кӗртнипе хамӑрӑн тӑван ҫӗршывӑн вӑйхӑватне тата ытларах ӳстерер.

Иккӗленмелли ҫук, Чӑваш АССР 1941 ҫулти бюджетне доходсем тӑрӑх та, расходсем тӑрӑх та пӗтӗмӗшпех пурнӑҫа кӗртӗпӗр. Ҫакна эпир шанса тӑратпӑр, мӗншӗн тесен пире Пӗтӗм Союзри Коммунистсен (большевиксен) Партийӗ, унӑн Ленинла-Сталинла Центральный Комитечӗ, халӑхсен юратнӑ ҫулпуҫӗ аслӑ Сталин ертсе пырать! **(Алӑ ҫупаҫҫӗ).**

Чӑваш АССР Сывлӑха сыхлав Халӑх Комиссарӗн Н. С. Соколов юлташӑн сӑмахӗ

Депутат юлташсем! 1941 ҫулти бюджет та, иртнӗ ҫулсенчи пекех, партипе правительство ӗҫсыннисен сывлӑхне упрассишӗн сталинла тӑрӑшнине уҫӑмлӑн кӑтартса парать.

Иртнӗ 1940 ҫулта пирӗн республика халӑх сывлӑхне сыхлас, тӑван ҫӗршывӑн санитарнӑй оборона хӑватне тӗреклетес енӗпе те пысӑк ҫитӗнӳсем турӗ. Лечебнӑй учрежденисен шучӗ ӳсрӗ, медицина ӗҫӗн пахалӑхӗ чылаях лайӑхланчӗ. Медицина учрежденийӗсем хӑйсен ӗҫне ӑслӑлӑх хушнӑ пек туса пыма пуҫларӗҫ, тӗрлӗ чирсенчен сыватас ҫӗрте ҫӗнӗ методсемпе усӑ курма тытӑнчӗҫ. Больницӑсенче ҫӗнӗ лабораторисем уҫнӑ, ҫӗнӗ установкӑсемпе аппаратсем туяннӑ тата ыт. те.

1940 ҫулта медицина учрежденийӗсенче ӗҫлеме ҫӗнӗрен 52 врач тата вӑтам персоналсем 344 ҫын янӑ. Ҫапла вара 1941 ҫулти январӗн 1-мӗш тӗлне пирӗн республикӑра 317 врач, 353 фельдшер тата 1070 акушеркӑсемпе сестрасем ӗҫленӗ. Медицина работникӗсен квалификацине ӳстерес тӗлӗшпе те чылай ӗҫсем тунӑ. Врачсен квалификацине ӳстерес тӗлӗшпе ӗҫлекен институтран 67 ҫын вӗрентсе кӑларнӑ.

Верховный Советӑн иртнӗ Сессисенче депутатсем ялти лечебнӑй учрежденисем начар ӗҫлени ҫинчен каласа, Наркомздрава хытӑ критикленӗччӗ. Наркомздрав хӑйӗн кулленхи ӗҫӗнче депутатсен критикне шута илсе, ялти лечебнӑй учрежденисен ӗҫне лайӑхлатас, вӗсене кадрсем парса ҫирӗплетес енӗпе ӗҫлесе пыма тӑрӑшрӗ.

Депутат юлташсем! Медицинӑн вӑтам шкулӗсенчен кӑҫал 171 фельдшер, 168 сестра тата 75 врач вӗренсе тухмалла. Сывлӑха сыхлав органӗсемпе райсовет исполкомӗсен ҫамрӑк специалистсене кӗтсе илме лайӑх хатӗрленмелле, вӗсене ӗҫлеме условисем туса памалла.

Халӑх сывлӑхне сыхлас ӗҫри пысӑк ҫитменлӗхсенчен пӗри—вӑл халӑх сывлӑхне упрас тӗлӗшпе уйӑрнӑ укҫа-тенкӗне ҫителӗксӗр усӑ курни пулса тӑрать. Ун пирки депутатсем пит тӗрӗс критиклерӗҫ. 1940 ҫулта бюджетра пӑхса хунӑ укҫана 2.605.200 тенкӗ усӑ кураймасӑр хӑварнӑ.

Ҫакӑ ӗнтӗ пӗр енчен медико-санитарнӑй учрежденисем ҫителӗксӗр ӗҫленинчен, тепӗр енчен, Наркомфинпа унӑн вырӑнти органӗсем бюджетра пӑхса тухнӑ укҫана вӑхӑтра паманнинчен килнӗ.

Ҫӗрпӳ районӗнчи больницӑпа амбулатори хуҫалӑхне лайӑхлатма уйӑрнӑ укҫапа 1939 ҫулта райсовет валли автомашина туяннӑ, 1940 ҫулта та вӗсем райсовет валли гараж тунӑ. Ҫак факт Ҫӗрпӳ райсовет исполкомӗ халӑх сывлӑхне сыхлас ӗҫ ҫине мӗнле пӑхнине лайӑх кӑтартса парать ӗнтӗ.

Ҫавӑн пекех депутатсем трахома чирне хирӗҫ кӗрешес ӗҫе юлашки вӑхӑтра начарлатни ҫинчен калани те тӗрӗс. Наркомздрав тата унӑн вырӑнти органӗсем ку тӗлӗшпе тунӑ ҫитӗнӳсем ҫинче лӑплансах ларни сисӗнет, ҫавӑнпа ӗнтӗ ку ӗҫе малашне тӗпренех ҫӗнетсе урӑхлатмалла пулать.

1940 ҫулта трахработниксем ҫитмен пирки 68 пункт ӗҫлемен. Пирӗн трахома чирӗнчен сыватас енӗпе ӗҫлекен кадрсене вӗрентсе хатӗрлесси ҫине малашне тимлӗнрех ҫавӑрӑнса пӑхмалла. Ҫавӑнпа та эпӗ ку тӗлӗшпе курссем туса ирттерме Чӑваш АССР Верховный Совет Сессинчен 25 пин тенкӗ укҫа уйӑрса пама ыйтатӑп.

Наркомздравпа унӑн вырӑнти органӗсем 1940 ҫулта ачасем чирлессине чакарас енӗпе пысӑк ӗҫсем тума палӑртнӑ. Кунта уйрӑмах ачасен консультацисене ҫирӗплетмелле. Ҫаксемпе пӗрлех колхозсенче вӑхӑтлӑха (сезонлӑ) яслӗсем организацилессине вӑйлатса пымалла.

1941 ҫулти план тӑрӑх ялти лечебнӑй учрежденисене пурне те ҫителӗклӗ таран кадрсем парса ҫирӗплетме палӑртнӑ. Ҫапла ӗнтӗ, ялти лечебнӑй учрежденисен ӗҫне тӗпренех лайӑхлатма май пулать.

Пирӗн тӗп задача — медицина ӗҫӗн пахалӑхне лайӑхлатса пырасси. Ӑна тума условисем ҫителӗклӗх.

Хуласемпе районсенче, промышленность предприятийӗсенче санитари енӗпе тасалӑх тата йӗркелӗх туса хуни кирлӗ. Тӳрех калас пулать, ку тӗлӗшпе пирӗн работниксем те, уйрӑмах госсанинспекци, начар ӗҫлет. Ҫавӑн пекех коммуналлӑ хуҫалӑх органӗсемпе райсовет исполкомӗсем те сахал пулӑшаҫҫӗ. Партин XVIII конференцийӗ кун пирки татӑклӑ кӑтарту парса хӑварчӗ, — ӑна пурнӑҫламалла.

Республикӑри медицина работникӗсем 1941 ҫулти плана—тӑван ҫӗршывӑн хуҫалӑх тата оборона хӑватне тӗреклетекен плана — тултарассишӗн пӗтӗм вӑя хурса ӗҫлеме пулаҫҫӗ.

Республикӑн государство бюджечӗ медицина работникӗсене тата пӗтӗм халӑха ҫӗнӗ ҫитӗнӳсем тума мобилизацилӗ.

Сывӑ пултӑр аслӑ Сталин! **(Алӑ ҫупаҫҫӗ).**

Чӑваш АССР Коммунальнӑй хуҫалӑх Халӑх Комиссарӗн И. В. Новиков юлташӑн сӑмахӗ

Депутат юлташсем! Чӑваш АСС Республикин 1941 ҫулти бюджечӗ республикӑн халӑх хуҫалӑхӗ, культури тата ӗҫсыннисен пурнӑҫӗ малалла хӑвӑрт ҫӗкленсе пынине кӑтартса парать.

1941 ҫулти бюджета ВКП(б) XVIII съезчӗн тата XVIII партконференцийӗн решенийӗсене пурнӑҫа хӑвӑрт кӗртессине асра тытса тунӑ.

Эпӗ пурӑнмалли ҫуртйӗрсемпе коммунальнӑй хуҫалӑх строительствин ыйтӑвӗсем ҫинче чарӑнса тӑрасшӑн.

Правительство кашни ҫулах пурӑнмалли ҫуртйӗрпе коммунальнӑй хуҫалӑх строительстви ӗҫне укҫа-тенкӗ нумай хывать. Юлашки виҫӗ ҫул хушшинче Чӑваш республикинче пурӑнмалли ҫуртйӗрпе коммунальнӑй хуҫалӑх строительствине 80.428,7 пин тенкӗ хывнӑ. Пурӑнмалли ҫуртйӗр площачӗ 6,3 пин тӑваткӑл метр нумайланнӑ. Коммунальнӑй предприятисем, пурӑнмалли ҫуртйӗрсем сахал мар ҫӗнӗрен туса лартнӑ, кивӗсене юсанӑ.

Ҫак Сессире Коммунальнӑй хуҫалӑх Халӑх Комиссариачӗн ӗҫне хытӑ критиклерӗҫ, ку тӗрӗс критика пулчӗ. Чӑваш АССР Коммунальнӑй хуҫалӑх Халӑх Комиссариачӗ 1940 ҫулти плана тултарайман, унӑн предприятийӗсем плана 77,6 процент кӑна тултарнӑ. Ҫапла вара коммунальнӑй предприятисем государство бюджетне миллион тенкӗ ытларах укҫа парса ҫитереймен. Ку вӑл коммунальнӑй предприятисенче ӗҫе начар организациленинчен, технологи процесне ҫирӗп пӑхӑнса пыманнинчен килнӗ. Ҫакна пула вара вӗсенче часах аварисем, простойсем пулнӑ. Акӑ хӑшпӗр фактсем. Ҫӗрпӳри электростанци 1941 ҫулти пӗрремӗш кварталта пурӗ те 27 кун кӑна ӗҫленӗ, ытти вӑхӑтне ремонт туса ирттернӗ. Етӗрнери электростанци те йӗркеллӗ ӗҫлемест, час-часах аварисем пулаҫҫӗ.

Етӗрнери, Канашри, Сӗнтӗрвӑрринчи коммунальнӑй мунчасем убыткӑлла ӗҫлеҫҫӗ. Вӗсем нихӑҫан та хӑйсен планӗсене тултармаҫҫӗ. Паллах, кушӑн Коммунальнӑй хуҫалӑх Халӑх Комиссариачӗ ответлӑ, вӑл ҫак предприятисене начар ертсе пынӑ, партин ҫӳлти органӗсен директивисене мӗнле пурнӑҫланине тӗрӗслесе тӑман.

Наркомхоз Шупашкарти электростанци директорӗ Каршев юлташ пек ҫынсем ҫине ҫӑмӑллӑн пӑхнӑ. Каршев электростанци ӗҫне лайӑхлатассишӗн кӗрешес вырӑнне, пуш сӑмах ҫапса, улталаса ларнӑ, вӑл чӗрӗ ӗҫе сӑмах айне тунӑ. Кунашкал руководительсем халӗ те пур-ха. Сӑмахран, Шупашкар хулинчи мунча директорӗ Соловьев ҫакӑн пек. Вӑл мунча ӗҫне япӑхтарса янӑ. Анчах ӗҫсынни депутачӗсен Шупашкар хула Совечӗн исполкомӗ ҫакӑн ҫине тивӗҫлипе ҫавӑрӑнса пӑхмасть-ха.

Пурте, ҫав шутрах горисполком работникӗсем те, коммунальнӑй предприятисем бюджета укҫа парса ҫитереймени ҫинчен калаҫҫӗ. Анчах вӗсем коммунальнӑй предприятисен ӗҫӗсене лайӑхлатас тӗлӗшпе ҫине тӑрса ӗҫлемеҫҫӗ-ха.

Эпӗ кунта ӗҫсынни депутачӗсен Етӗрне хула Совечӗн исполкомӗ ҫинчен каласшӑн. Етӗрне хулинчи коммунальнӑй предприятисем пӗри те плана тултармаҫҫӗ. Шутпа, горисполкомӑн ҫак предприятисен ӗҫӗсемпе интересленмелле. Анчах эпир ҫакна курмастпӑр-ха.

Хуласенчи коммунальнӑй предприятисен ӗҫӗсене лайӑхлатасси, благоустройство ҫинчен каланӑ чухне ялсем ҫинчен, чи малтан район центрӗсем ҫинчен те манма юрамасть.

Район центрӗсене илер-ха. Вӗсене йӗркелесси ҫинчен сӑмах пуҫласан: материалсем, дефицитлӑ материалсем парӑр, теҫҫӗ. Тӗрӗс, материалсем парас пулать. Анчах та вырӑнта пуҫарулӑх кирлӗ, район центрӗсене йӗркене кӗртме халӑхӑн сарлака массине хутшӑнтармалла.

Депутат юлташсем! Чӑваш республикин 1941 ҫулти бюджечӗ пирӗн малашнехи ӗҫӗн программи пулса тӑрать. Ҫак бюджета тултарас пулсан, ҫине тӑрса ӗҫлес пулать. XVIII партконференци, Сталин юлташ вӗрентнӗ пек ӗҫлес пулать. **(Алӑ ҫупаҫҫӗ).**

ЧАССР Ҫӗрӗҫ Халӑх Комиссарӗн Н. Г. Малов юлташӑн сӑмахӗ

Пирӗн республикӑн 1941 ҫулти бюджечӗ, большевиксен партийӗ ертсе пынипе, республика халӑх хуҫалӑхӗн мӗнпур отраҫлисенче те, культура строительствинче те тунӑ пысӑк ҫитӗнӳсене уҫҫӑн кӑтартса парать.

Депутат юлташсем! Эпӗ республика халӑх хуҫалӑхӗн кирлӗ участокӗ—ял хуҫалӑхӗ ҫинче чарӑнса тӑрасшӑн. Кӑҫалхи вырӑнти бюджет тӑрӑх ял хуҫалӑхӗ валли 9,5 миллион тенкӗ палӑртнӑ, иртнӗ ҫулта 8,7 миллион тенкӗ хывнӑ пулнӑ.

Кунсӑр пуҫне союзнӑй бюджетпа 22,5 миллион тенкӗ, вӑл шутран машинно-тракторнӑй станцисем валли 20,6 миллион тенкӗ хывма пӑхнӑ. Машинно-тракторнӑй станцисен 1941 ҫулта пӗр гектара сухалама ларакан хака 27 тенкӗ те 82 пуса ҫити чакармалла, иртнӗ ҫулта пӗр гектар сухалама 30 тенкӗ те 60 пуса ларнӑ. Ҫӗрӗҫ органӗсен, МТС работникӗсен финанс хуҫалӑхне йӗркелессишӗн, горючисене перекетлӗ тытассишӗн кӗрешмелле.

Ял хуҫалӑхне бюджет тӑрӑх укҫа-тенкӗ панисӑр пуҫне государство колхозсене нумай ҫуллӑха кивҫен укҫа парса пулӑшать. Кӑҫал ял хуҫалӑх енӗпе кивҫен паракан сумма 5 миллион тенкӗ шутланать.

Палӑртас пулать, колхозсене парса пулӑшакан укҫапа туллин тата тӗрӗс усӑ курмаҫҫӗ. Пирӗн республикӑри колхозсем иртнӗ ҫулта кивҫен панӑ укҫаран 90 процентӗпе кӑна усӑ курнӑ. Кӑҫал та ӗҫсем чаплах мар. Пӗрремӗшпе иккӗмӗш кварталсемшӗн 59,8 процент ҫеҫ усӑ курнӑ. Уйрӑмӑнах, выльӑх-чӗрлӗх ӗрчетес ӗҫе вӑйлатма кивҫен паракан укҫапа япӑх усӑ кураҫҫӗ. Ҫак ӗҫре Улатӑр, Красноармейски, Комсомольски, Хӗрлӗ Чутай, Октябрьски районсем юлса пыраҫҫӗ.

Чылай колхозсенче финанс хуҫалӑхне йӗркелемелле. Чи малтанах ҫак ӗҫе йӗркелеме ҫӗрӗҫ органӗсен тытӑнмалла. Вӗсен колхозсене хӑйсен финанс хуҫалӑхне тӗрӗс организацилеме пулӑшмалла.

Ҫӗрпӳ районӗнчи 8 колхозра 1940 ҫулшӑн пайланман фонда пачах отчислени туман, 11 колхозра 11 пин тенкӗ отчислени тумасӑр хӑварнӑ. Ҫав вӑхӑтрах колхозсен ҫулталӑкри отчечӗсене йышӑннӑ, райсовет исполкомӗ ҫав отчетсене ҫирӗплетнӗ.

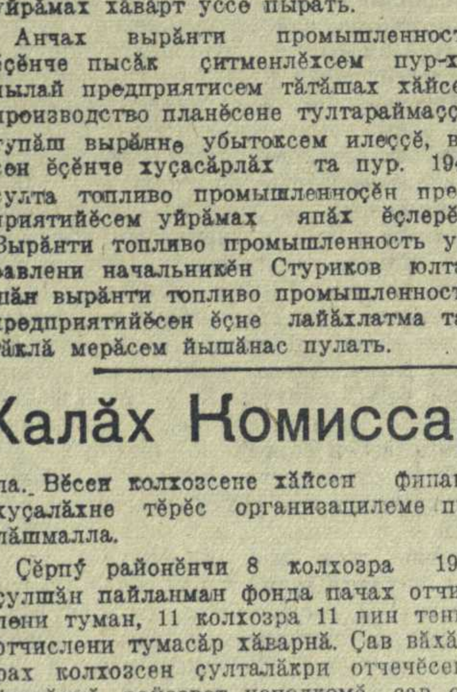

Тухса калакансем ҫӗрӗҫ органӗсен ӗҫӗсене тӗрӗс критиклерӗ. Вӑл ҫитменлӗхсем пулнӑ, халӗ те пур. МТС 1940 ҫулта тракторпа ӗҫлемелли планне тултараймарӗҫ, ҫав вӑхӑтрах 1227 пин тенкӗ укҫа ытлашши расходланӑ. Ҫакӑн пек ытлашши расходланине иртнӗ ҫулта климат условийӗсем начар пулнипе ӑнлантарса пама ҫук, вӑл государство пурлӑхӗ ҫине ответсӑрла пӑхнинчен, хуҫалӑха пӗлсе ертсе пыманнинчен килнӗ.

Ҫӗрӗҫ органӗсен задачи—машинно-тракторнӑй станцисенче машинӑсене кирлӗ пек пӑхса тӑрассине организацилесси, запаслӑ пайсене расходланӑ ҫӗрте йӗркелӗх тӑвасси пулать.

Пирӗн республикӑри колхозсем иртнӗ ҫулта пысӑк тухӑҫлӑ тырпул, вӑтам шутпа кашни гектартан 12,3 центнер тӗштырӑ туса илнӗ. Пӗлтӗр колхозсенче укҫан илекен тупӑш, 1939 ҫултипе танлаштарсан, 51 процент ӳснӗ. Обществӑллӑ выльӑх-чӗрлӗхсен шучӗ—мӑйракаллӑ шултра выльӑхсем—16,1 процент, сыснасем—22,3 процент, сурӑхсем—28 процент, кайӑк-кӗшӗксем—13 хут ӳснӗ.

Колхоз тата ял хуҫалӑх работникӗсем малта пыракансен—пысӑк тухӑҫлӑ тырпул тата выльӑх-чӗрлӗх мастерӗсен опычӗпе туллин усӑ курнӑ пулсан, ҫитменлӗхсене ҫийӗнчех пӗтерсе пынӑ пулсан, ял хуҫалӑхӗнче тата чаплӑ ҫитӗнӳсем тунӑ пулӑттӑмӑр.

Пысӑк ҫитменлӗхсене те кӑтартса хӑвармасӑр иртсе кайма ҫук. Иртнӗ ҫулта ҫураки планне 106,2 процент тултарнӑ пулсан, уйрӑм культурӑсем тӑрӑх, сӑмахран, кантӑр, йӗтӗн, махорка, выльӑх апачлӗх культурӑсем акмалли плансене тултарайман. Иртнӗ ҫуракинче мӗнпур лаптӑкран 7,5 процентне алӑпа акнӑ.

1940 ҫулта выльӑх-чӗрлӗх ӗрчетмелли плана тултарма май пулнӑ. Выльӑх-чӗрлӗх ӗрчетес ӗҫ ҫине Наркомзем, ҫавӑн пекех районсенчи ҫӗрӗҫ органӗсем ҫителӗклӗ таран ҫавӑрӑнса пӑхни пулман. Ҫавӑнпа плана тултарайман. Республикипе илсен ҫамрӑк выльӑхсем те чылай вилнӗ.

Выльӑх-чӗрлӗх продуктивлӑхӗ сахал. Иртнӗ ҫулта план тӑрӑх вӑтам шутпа кашни ӗнерен 1100 литр сӗт суса илмелле пулнӑ пулсан, 778,3 литр ҫеҫ суса илнӗ. Енесенчен сӗт суса илессине ӳстерес тӗлӗшпе пирӗн ҫине тӑрса ӗҫлес пулать.

Кӗҫех ҫураки пуҫланать. Вӑйлӑ тырпул туса илес тесен ҫуракине кӗске срокра тата пысӑк пахалӑхпа ирттермелле. Кӑҫалхи ҫул ҫуракине хатӗрлесси, иртнӗ ҫулсемпе танлаштарсан, лайӑхрах пулса пырать. Колхозниксемпе колхозницӑсем партипе правительство колхозниксене ӗҫшӗн хушса тӳлесси ҫинчен йышӑннӑ постановленине тырпул тухӑҫлӑхне тата выльӑх-чӗрлӗх продуктивлӑхне ӳстернипе ответлессишӗн кӗрешеҫҫӗ. Республикӑри нумай колхозсем ҫуракине кӑтартуллӑн хатӗрленсе ҫитнӗ ӗнтӗ.

Ҫуракин ӑнӑҫлӑхӗ машинно-тракторнӑй парка мӗнле хатӗрленинчен нумай килет. Анчах, уйрӑм МТ Станцисем тракторсене юсас тӗлӗшпе кая юлчӗҫ. Улатӑр МТС апрелӗн 10-мӗшне тракторсене юсамалли плана 69 процент ытларах, Красноармейски—38,8 процент, Ҫӗрпӳ—34,4 процент кӑна тултарнӑ. Пирӗн ҫӗрӗҫ работникӗсен тракторсене ҫак ҫитес кунсенчех юсаса ҫитерме тивӗҫлӗ мерӑсем йышӑнмалла.

Ҫураки пуҫланичченех мӗнпур колхозсенче те ӗҫе тӗрӗс организациленине, колхозниксемпе колхозницӑсене бригадӑсемпе звеносем тӑрӑх тӗрӗс вырнаҫтарса тухнине тӗрӗслесе тухмалла. Кашни колхозник ҫураки вӑхӑтӗнче хӑйӗн мӗн тумаллине тӗплӗн пӗлсе тӑтӑр.

Ҫакна палӑртса, Сессинчен ыйтма тивӗҫлӗ тесе шутлатӑп: Ҫӗрпӳри тата Етӗрнери ял хуҫалӑх техникумӗсем ҫумӗнче вӗренӳ хуҫалӑхӗсем организацилемелле. Вӗсене организацилеме 173 пин тенкӗ, Пӗтӗм Союзри ял хуҫалӑх выставкинчи Чӑваш республикин залне илемлетсе пуянлатма 35 пин тенкӗ укҫа кирлӗ пулать. Бюджета ҫирӗплетнӗ чухне ҫак суммӑна хушса пама ыйтатӑп.

Депутат юлташсем! Чӑваш республикин 1941 ҫулти бюджетне ӑнӑҫлӑн тултарма пур условисем те ҫителӗклӗ. Кунта кашнин тӑрӑшса ӗҫлени кирлӗ, вара бюджета пӗтӗмпех тултарӑпӑр. **(Алӑ ҫупаҫҫӗ).**

СӐМАХСЕМ КӖСКЕТНӖ СТЕНОГРАММА ТӐРӐХ ПИЧЕТЛЕНЕҪҪӖ.

ЧĂВАШ АССР 1-мĕш СОЗЫВРИ ВЕРХОВНЫЙ СОВЕЧĔН V СЕССИЙĔ

Чăваш АССР 1941 çулти бюджечĕ çинчен тунă доклад тăрăх пынă пренисем

П. И. Новикова депутат сăмахĕ

Депутат юлташсем! Большевиксен партийĕ тата Совет правительстви ĕçсыннисен материаллă тата культурăллă пурнăçне лайăхлатассишĕн куллен тăрăшаççĕ. Çакна Чăваш республикин 1941 çулти бюджечĕ те лайăх çирĕплетсе парать. Эпĕ республикăн 1941 çулти бюджетне, Бюджет Комиссийĕн тўрлетĕвĕсемпе пĕрле, çирĕплетме сĕнетĕп.

Мана Наркомздрав тата Наркомпрос ĕçĕсем çинче чарăнса тăма ирĕк парăр. Чăвш АССР Верховный Совечĕн виççĕмĕш Сессийĕнче депутатсем Наркомздравпа Наркомпрос ĕçĕсенче пысăк çитменлĕхсем пуррине кăтартса панăччĕ. Анчах вĕсем çав кăтартусене шута илмерĕç, хăйсен ĕçне кирлĕ пек сĕнетсе урăхлатмарĕç.

Наркомздравăн тĕп çитменлĕхĕ—сыватакан учрежденисене уçмалли плана тултарманни, медицина кадрĕсем çителĕксĕр пулни, райздравсене тата сыватакан учрежденисене конкретлă ертсе пыманни пулать.

Пăрачкав районĕнче 39 пине яхăн çын пурăнать. Апла пулсан та районĕпе икĕ больница кăна. Пăрачкаври больницăна 20 çул хушши ĕнтĕ капитальнăй ремонт туман. Больницăсенче кухнясемпе прачечнăйсем çук. Больницăсене тĕрлĕрен инвентарьсемпе оборудованисем парса тăрас тĕлĕшпе Наркомздрав начар ĕçлет.

Вырăнсенчи финанс оргăнĕсем сыватакан учрежденисене укçа-тенкĕ вăхăтра парса тăмаççĕ. Сăмахран, Сиявăри больницăна 1941 çулти январь уйăхĕнче 10 пин тенкĕ парас вырăнне 5 пин тенкĕ кăна панă. Медицина работникĕсене, ялан тенĕ пекех, ĕçукçи памасăр тытса тăраççĕ.

Районра 9 врач ĕçлес вырăнне 5 врач кăна ĕçлет. Кун пирки, пире врачсем ярса пама Наркомздравран темиçе хутчен те ыйтнă. Унтан пире ку вăхăтченех врачсем ярса парассипе шантараççĕ.

Малтанах каларăм, больницăсен çурчĕсене юсамалла. Çак ĕç валли эпĕ Сессинчен 40 пин тенкĕ укçа пама ыйтатăп.

Халĕ Наркомпрос ĕçĕ çинчен пĕр-ик сăмах. Наркомпрос 1940—1941-мĕш вĕренў çулĕнче шкул çулне çитнĕ мĕнпур ачасене вĕренĕве явăçтарма пултарайман. Наркомпросăн даннăйĕсем тăрăх, 1940 çулти сентябрĕн 15-мĕшне вĕренĕве явăçтарман ачасем 1446 çын пулнă. Вĕренў çулĕн малтанхи çурçулĕнче шкулта вĕренме пăрахнă ачасем чылай пулнă.

Нумай шкулсем вĕренў çулне тĕплĕн хатĕрленмесĕр кĕтсе илчĕç. Чылай шкулсенче учительсем çитмеççĕ. Вĕренекенсем хушшинче ĕçлессине тата практикăллă пĕлў парассине начар йĕркеленĕ. Шкул ачисем хушшинче дисциплина начар. Çак фактсем Наркомпрос хăйĕн кадрĕсемпе çителĕксĕр ĕçленине кăтартса параççĕ.

Чăваш АССР Верховный Совет Сессийĕнчен Анастасевăри тата Семеновăри вăтам шкулсен çурчĕсене юсама 20 пин тенкĕ, культура çуртне йĕркелеме 6 пин тенкĕ укçа пама ыйтатăп.

Е. Б. Виноградова депутат сăмахĕ

Депутат юлташсем! Чăваш республикин 1941 çулти бюджетне пирĕн республикăн хуçалăх тата культура пысăк хăвăртлăхсемпе малалла аталанса пымаллине шута илсе тунă.

Халăх хуçалăхĕ тата государство бюджечĕ ўснипе пĕрле вырăнти бюджетсем те ўссе пыраççĕ. Калинински районăн 1941 çулти бюджечĕ 2.749,9 пин тенкĕ пулать. Пирĕн çак бюджета тултарма кирлĕ условисем çителĕклĕ. Çакна пирĕн район финанс планне кашни кварталтах тултарса пыни те лайăх кăтартать.

Калининăри больница—вăл районсем хушшинчи больница пулса тăрать. Ачасемпе ача амăшĕсен консультацийĕ валли уйрăм çурт çук. Чăваш АССР Верховный Советĕнчен çав асăннă больницăна пысăклатма бюджетра 20 пин тенкĕ укçа пăхма ыйтатăп.

Эпĕ Сывлăха сыхлав Халăх Комиссариачĕ больницăсене мĕнле ертсе пыни çинчен каласшăн. Наркомздрав работникĕсем 1940 çулта Калинински районра пĕрре те пулман. Нарком Соколов юлташ çула май Калининăра пулсан, больница çĕмрĕк фортăчкине курнă. Шупашкара çитсен çав фортăчкăна тўрлетме районри сывлăх отделне телефон тăрăх хушать.

Пирĕн районăн центрĕ çулран çул ўсет. Мебельнăй мастерской тăваççĕ, квас тăвакан мастерской ĕçлет, вăтам шкул, педучилище пур. Анчах та благоустройство ĕçĕ начар. Халĕ колхозник çурчĕ те çук. Çавăнпа та эпĕ Сессирен Калинински район центрĕнче Колхозник çурчĕ тума 30 пин тенкĕ укçа пама ыйтатăп.

Пĕр-ик сăмах Финанс Халăх Комиссариачĕ çинчен. Финанс Халăх Комиссариачĕ районсен бюджечĕсене час-часах улăштарать. Ку вăл бюджета тĕрĕс тултарма нумай чăрмантарать.

Депутат юлташсем, республикăн 1941 çулти бюджетне тултарма тата ытлашшипех тултарма пирĕн мĕн кирли пурте çителĕклĕ, вăя хурса, çине тăрса ĕçлени кăна кирлĕ. (Алă çупаççĕ).

Чăваш АССР Финанс Халăх Комиссарĕн Ф. Т. Семенов юлташăн юлашкинчен каланă сăмахĕ

Хăйсен сăмахĕсенче депутатсем: Халăх Комиссарĕсен Совечĕ Сессире çирĕплетме тăратнă бюджет Сталинла Виççĕмĕш Пятилеткăн тăваттăмĕш çулĕн задачисемпе килĕшўллĕ тата республикăн халăх хуçалăх планĕ тăрăх 1941 çулта тума палăртнă мероприятисене пĕтĕмпех тултарма май парать, тесе пĕрсаслă пулса кăтартса пачĕç.

Чăваш АССР Верховный Совечĕн Бюджет Комиссийĕ бюджета доходсем енĕпе те, расходсем енĕпе те хăшпĕр тўрлетўсем кĕртме сĕнў пачĕ.

Мĕнле тўрлетўсем-ха вĕсем?

Бюджет Комиссийĕ, РСФСР Верховный Совечĕн Сессийĕ кĕртнĕ улшăнусене шута илсе, бюджетăн доходне 1.770,9 пин тенкĕ тата бюджетăн расходне 1.655,0 пин тенкĕ, вăл шутран промышленность тăрăх 550 пин тенкĕ, ялхуçалăхĕ тăрăх 63 пин тенкĕ, коммунальнăй тата пурăнмалли çуртйĕр хуçалăхĕ тăрăх 296 пин тенкĕ, суту-илў тăрăх 24 пин тенкĕ, халăха çутта кăларас ĕç тăрăх 548 пин тенкĕ, сывлăха сыхлас ĕç тăрăх 63 пин тенкĕ, физкультура тăрăх 28 пин тенкĕ тата обязательнăй окладной страховани шучĕпе расходсене 80 пин тенкĕ ўстерме сĕнет.

Халăх Комиссарĕсен Совечĕ мана Верховный Советăн Сессине Бюджет Комиссийĕн тўрлетĕвĕсемпе Совнарком килĕшни тата ăна йышăнма кирли çинчен пĕлтерме хушрĕ.

Çакăнпа пĕрлех правительство мана Верховный Совет Сессинче депутатсене вăрман промышленноçĕ тăрăх расходсене 200 пин тенкĕ чакарма тата çав укçана республикăн халăх хуçалăхĕн ытти отраçлисене пама май пурри çинчен пĕлтерме хушрĕ.

Çакнашкал, мĕнпур тўрлетўсем хыççăн, Чăваш АСС Республикин 1941 çулти бюджечĕ 165.622 пин тенкĕ пулать, кунсăр пуçне 1942 çулти январĕн 1-мĕш тĕлне государство банкĕнчи счетсем çинче бюджетран юлнă укçа 2.563 пин тенкĕ пулмалла.

Бюджета сўтсе-явнă чухне хăшпĕр депутатсем хуçалăх тата культура мероприятийĕсем валли бюджетран хушса укçа уйăрса пама ыйтрĕç.

Андреев депутат Верховный Совет Сессинчен Çĕрпўри тубдиспансер çуртне тата Çĕрпўри больницăн кухнипе прачечнăйне юсама укçа пама ыйтрĕ. Совнарком Андреев депутат ыйтнипе килĕшет тата çав мероприятисене тума район бюджетне 20 пин тенкĕ кĕртме пулать, тесе шутлать.

Еçсынни депутачĕсен Шупашкар хула Совет исполкомĕн председателĕ Золотников юлташ хулари гужевой транспорт, ботанически сад валли тата çуртсене куçарма 100 пин тенкĕ пама ыйтать. Çакăнпа пĕрлех Золотников юлташ Шупашкарти больницăна республика бюджетĕнчен хула бюджетне куçарма сĕнў парать. Совнарком Шупашкар хула Советне гужевой транспорт валли лашасем туянма 50 пин тенкĕ, шкул çурчĕсене юсама 115 пин тенкĕ, çуртсене куçарма 22 пин тенкĕ, ачасен техникăллă станцине юсама 10 пин тенкĕ памалла, тесе шутлать. Шупашкарти больница республикăшăн паллă вырăнта тăнине шута илсе, ăна хула бюджечĕ çине куçарни усăллă пулмасть.

Еçсынни депутачĕсен Куславкка райсовет исполкомĕн председателĕ Салмин юлташ Карачри больница çуртне юсама 35 пин тенкĕ, Тĕрлемесри масара — революци ĕçĕшĕн кĕрешсе вилнĕ çынсене пытарнă масара йĕркене кĕртме 5 пин тенкĕ тата Куславккари вăтам шкул çуртне юсама 15 пин тенкĕ пама ыйтать. Калас пулать, вăтам шкул çуртне юсама укçа уйăрса пама сăлтав çук, масара йĕркене кĕртме укçа парассипе Совнарком килĕшет.

Дмитриева депутат Мăн Шетмĕри шкул çуртне тума тата культура çурчĕн оборудованисене аслăлатма укçа уйăрса пама ыйтать. Правительство культура çуртне аслăлатма, унта оборудованисем майлаштарма Красноармейски район бюджетне 20 пин тенкĕ кĕртме юрать, тесе шутлать. Мăн Шетмĕре шкул çуртне тăвассине Совнарком 1942 çул валли строительство планне тунă чухне шута илет.

Еçсынни депутачĕсен Çĕмĕрле райсовет исполкомĕн председателĕ Носков юлташ бюджет тăрăх урамсене чул, торцовка сарма 120 пин тенкĕ, электростанци валли 40 пин тенкĕ кĕртме ыйтать. Совнарком Носков юлташ ыйтнипе килĕшме пултараймасть. Çĕмĕрле хулин благоустройстви валли бюджет тăрăх 181,3 пин тенкĕ пăхнă. Çак сумма хула благоустройстви валли çителĕклĕ.

Искусство ĕçĕсен Чăваш АССР Совнаркомĕ çумĕнчи Управленийĕн начальникĕ Ржанов юлташ искусство ĕçĕсем валли хушса укçа пама ыйтать. Искусство валли 40 пин тенкĕ, вăл шутран 10 пин тенкĕ костюмсем туянма тата филармони валли музыка инструменчĕсем туянма 30 пин тенкĕ ўстерсе пама Совнарком хирĕç мар.

Совнарком Ржанов юлташа искусство ĕçĕсен Управленин ĕçĕсене лайăхлатма кирли çинчен асăрхаттарать. 1941 çулта искусство валли виçĕ миллион тенкĕ ытларах уйăрса пама пăхнă. Финанс бази театр, филармонин тата театр коллективĕсен ĕçĕсен пахалăхне чылаях ўстерме май парать. Анчах, калас пулать, çак ĕç çителĕксĕр пулса пырать-ха. Филармони доход планне тултараймасть, унта çынсем сахал çўреççĕ.

Новикова депутат Пăрачкаври больница çуртне юсама 40 пин тенкĕ, Анастасевăри тата Семеновăри вăтам шкулсен çурчĕсене юсама 20 пин тенкĕ ыйтать. Çакна пĕлтермелле: Совнарком 1941 çулти бюджет тăрăх больницăна юсама 35 пин тенкĕ, кунсăр пуçне серологически лабораторине юсама 5 пин тенкĕ пăхнă. Шкул çурчĕсене юсама правительство 10 пин тенкĕ пама юрать, тесе шутлать.

Правительство ытти депутатсем тухса каланипе килĕшет, Колхозник çурчĕ тума Шăмăршă районне 15 пин тенкĕ, Кувакино районне 15 пин тенкĕ, типографи çуртне тума Комсомольски района 10 пин тенкĕ тата Советски района 15 пин тенкĕ, Калининăри больница çуртне юсама 10 пин тенкĕ, Шăхасанти больница çуртне юсама 10 пин тенкĕ, Пăртасри больницăна юсама 10 пин тенкĕ, Вăрнар районĕнчи Сталин ячĕпе тăракан колхозри болньица çуртне туса çитерме 10 пин тенкĕ пама килĕшет.

Советски района типографи çуртне урăх çĕре куçарса тума 15 пин тенкĕ, библиотека çуртне юсама Сĕнтĕр районне 6 пин тенкĕ, Йĕпреçри больницăра рентген аппаратурине майлаштарса лартма 5 пин тенкĕ, Сĕнтĕрвăрри хулинчи электростанципе çăлсене йĕркене кĕртме 15 пин тенкĕ хушса пама шутлать.

Толстов депутат Хирлукассинчи шкул строительстви валли 110 пин тенкĕ пама ыйтать. Правительство çак шкул строительствине 1941 çулти строительство планне кĕртме РСФСР Совнаркомĕ умне ыйту тăратнă.

Еçсынни депутачĕсен Улатăр райсовет исполкомĕн председателĕ Вислобоков юлташ вырăнти промышленность валли район бюджетне 10 пин тенкĕ кĕртме ыйтать. Çак ĕç валли республика бюджечĕ тăрăх 30 пин тенкĕ пăхнă.

Совнарком Сывлăха сыхлав Халăх Комиссарĕн Соколов юлташăн ыйтăвĕпе килĕшме пултараймасть. 1941 çулта сывлăха сыхлас ĕç валли паракан расход иртнĕ çултинчен 30 процент ўсет.

Депутатсем ыйтнипе пăхса тухнă хыççăн Совнарком бюджет тăрăх 315.900 тенкĕ, вăл шутран районсемпе хуласен бюджечĕсем тăрăх 275.900 тенкĕ хушса пама май пулать, тесе шутлать.

Депутатсем хăйсен сăмахĕсенче уйрăм наркоматсемпе управленисен ĕçĕсене критиклерĕç. Çавсенчен мĕн кирлисене Совнарком шута илĕ тата вĕсен ĕçĕсене лайăхлатас тĕлĕшпе тивĕçлĕ мерăсем йышăнĕ.

Депутат Андреев тухса каланипе килĕшме çук. Вăл каланă тăрăх, укçа-тенкĕ пухассипе тата бюджета тултарассипе уйрăм районсем кая юлса пынăшăн пĕр Наркомфин кăна айăплă иккен. Наркомфин районсенчи финанс ĕçĕшĕн ответлă, анчах çакă ĕçсынни депутачĕсен райсовет тата хула совет исполкомĕсенчен çав ответлăха сирсе пăрахмасть.

Эпĕ хамăн докладра бюджетăн мĕнпур доходĕнче социализмлă хуçалăхсен тўлевĕсем 70,1 процент йышăнаççĕ, терĕм. Çавăнпа та бюджетăн доход пайне тултарасси промышленность предприятийĕсем, суту-илў организацийĕсем, артельсем лайăх ĕçлениччен килет.

Çĕрĕç Халăх Комиссарĕ Малов юлташ ялхуçалăхĕ валли укçа парса тăрас ĕçĕн мĕнпур ответлăхне Наркомфин тата унăн вырăнсенчи оргăнĕсем çине хурать. Çакă вара тĕрĕсех мар. Бюджет средствисемпе усă курас тĕлĕшпе Наркомзем тата ытти наркоматсем хăйсем те айăплă. Наркомземăн çакна та манмалла мар: 1940 çулта машинно-тракторнăй станцисем бюджета 560 пин тенкĕ параймарĕç.

Бюджет тăрăх палăртнă мероприятисене пурнăçлас тесен доходсене кашни статья тăрăх тултармалла. Пирĕн, пурин те, чи малтанах, финанс работникĕсен, доходсене тултарас тĕлĕшпе çине тăрса, тимлĕн ĕçлемелле.

Республикăри финанс оргăнĕсем депутатсем кăтартса панисене шута илĕç, вĕсем хăйсен çитменлĕхĕсене пĕтерме тивĕçлĕ мерăсем йышăнĕç.

СĂМАХСЕМ КĔСКЕТНĔ СТЕНОГРАММА ТĂРĂХ ПИЧЕТЛЕНЕÇÇĔ.

Бюджет Комисси председателĕн К. В. Медянин юлташăн юлашки сăмахĕ

Депутат юлташсем! Чăваш АСС Республикин 1941 çулти бюджетне Верховный Советăн V Сессинче сўтсе-явса депутатсем пĕр шухăшлă пулса ырлани ĕнтĕ Чăваш АССР Халăх Комиссарĕсен Совечĕ тăратнă бюджет пирĕн республикăн хуçалăхне тата культурине ўстермелли задачăсемпе йăлтах килĕшсе тănине кăтартса пачĕ. Вăл бюджет партин XVIII конференцийĕ кăларса тăратнă задачăсене тата республикăн халăх хуçалăх планне пурнăçа кĕртме май парать.

Çавăн пекех, Чăваш АССР 1941 çулти бюджетне доходсем тата расходсем енĕпе кĕртнĕ тўрлетўсене те депутатсем ырларĕç.

Чăваш АССР 1941 çулти бюджетне сўтсе-явнă чухне большевикла критикăна сарса, чылай наркоматсен, центральнăй учрежденисен, ĕçсынни депутачĕсен районсенчи, хуласенчи тата ялсенчи Совечĕсен исполкомĕсен ĕçĕсене критиклерĕç.

Наркоматсемпе учрежденисенчи руководительсен тата работниксен пурин те вĕсем çинчен депутатсем каланисене шута илмелле, Чăваш АССР Верховный Совечĕн V Сессин йышăнăвĕсене пĕтĕмпех пурнăçа кĕртмелле.

Бюджет Комиссийĕ тунă улшăнусемпе Чăваш АССР Совнаркомĕ килĕшни çинчен Чăваш АССР Финанс Халăх Комиссарĕ Семенов юлташ Сессине пĕлтерчĕ ĕнтĕ.

Çавăн пекех вăл правительство ячĕпе бюджетра расход енĕпе тунă улшăнусем çинчен те каларĕ. Бюджет Комиссийĕ Халăх Комиссарĕсен Совечĕпе пĕр шухăшлă пулни çинчен пĕлтерет.

Шупашкар хула Совет исполкомĕн председателĕ Золотников юлташ ботаника садне организацилеме 40 пин тенкĕ уйăрса пама ыйтрĕ. Ку тĕлĕшпе бюджета тўрлетў кĕртсе 40 пин тенкĕ пăхса хунă. Дмитриева депутат (Красноармейски р.) больницăна ремонт тума 50 пин тенкĕ ыйтрĕ. Кун пирки Бюджет Комиссийĕ çапла шутлать: пĕлсе тата перекетлĕн усă курсан, вăл ĕçе тума бюджетпа пăхса хунă укçа, 15 пин тенкĕ, çитет. Çĕмĕрле райсовет исполкомĕн председателĕ хулана йĕркелеме (благоустройство валли) 120 пин тенкĕ ыйтрĕ. Бюджет Комиссийĕ ку ĕç валли Çĕмĕрле хулине 50 пин тенкĕ пама пăхса хучĕ.

Журавлева депутат (Шăмăршă р.) Палтиелĕнчи шкул çуртне юсама 30 пин тенкĕ, Бодров (Йĕпреç р.) депутат ача çуратмалли çурта юсама 10 пин тенкĕ уйăрса пама ыйтрĕç. Бюджет Комиссийĕ Шăмăршă районне 20 пин тенкĕ, Йĕпреç районне 10 пин тенкĕ пама кирлĕ тесе шутлать.

Çавăн пекех, Бюджет Комиссийĕ, Ржанов юлташ ыйтнă тăрăх, творчество фончĕ тума 40 пин тенкĕ пăхса хучĕ.

Депутат юлташсем! Пренисенче тухса калакансем Чăваш АССР Наркомпрос ĕçне сахал критиклерĕç. Çакă вăл Наркомпрос лайăх ĕçленине пĕлтермест. Унăн ĕçĕнче çитменлĕхсем чылай-ха. Шкул строительстви ыйтăвне илĕпĕр, ку ĕç юлса пырать. Шкул строительствин пахалăхĕ начар, строительство ĕçне вăраха яраççĕ. Çапла вара, шкулсене вăхăтра туса ĕçе ярас çĕрте пысăк çитменлĕхсем пур.

Шкул строительстви ĕçне Нарком Евлампьев юлташ хăй ертсе пымасть. Ку ĕçе вăл пĕтĕмпех техниксене шанса панă.

Тепĕр пысăк ыйту вăл — çитĕннисене хутла вĕрентесси. Ку ĕç те пирĕн республикăра начар пырать. Çитĕннисене вĕрентме пăхса хунă укçапа кашни çулах усă курмаççĕ. 1940 çулта 56,5 процент çеç усă курнă.

Евлампьев юлташăн çаксене шута илсе, шкул строительстви тата çитĕннисене вĕрентес ĕçсене ертсе пырассине лайăхлатмалла. 1941 çулта планпа пăхса хунă ĕçсене пĕтĕмпех пурнăçламалла.

Сессире кино çинчен никам та каламарĕ. Пирĕн республикăра кино кăтартас ĕç çителĕксĕр пырать. Çавăнпа та эпĕ ку ыйту çинче чарăнса тăрасшăн.

Кино кăтартас енĕпе ĕçлекен организацисем иртнĕ çулта финанс планне 63,4 процент кăна тултарнă, урăхла каласан, государствăна 1.429 пин тенкĕ укçа параймарĕç. Кунсăр пуçне ĕçукçи, налогсем, соцстрах тата прокат укçи енĕпе 213 пин тенкĕ парăма кĕнĕ.

Хăшпĕр районсенчи межрайоннăй отделенисем япăх ĕçлеççĕ. Киноаппаратсемпе усă курманнисем те палăраççĕ.

Главкинопрокатăн Чăваш республикинчи контори районсенче кино кăтартас ĕçре уйрăмах пысăк чăрмав кўрет. Çак контора районсене кино картинăсене вырăнта тўлесе илмелле ярса парать. Районри организацисем вĕсен айăпĕпе çав картинăсене укçа çук пирки тўлесе илеймеççĕ. Картинăсене илеймесĕр каялла янисем те пулнă. 1940 çулта пурĕ 130 картина çакăн пек сăлтавпа каялла ярса панă.

Главкинопрокат контори районсенчи организацисем çине штрафсем хурать. Çитменнине çав штрафсене пĕчĕк сăлтавшăнах хураççĕ. Çавăн пек «сăлтавсене» асăннă контора ытла та нумай тупать. 1941 çулти январь тата февраль уйăхĕсенче кинопрокат контори кинофикаци управленинчен 6.400 тенкĕ штраф илнĕ.

Чăваш АССР правительствин кино кăтартас ĕçе йĕркелесси çине ытларах çаврăнса пăхмалла. Главкинопрокат конторине иртĕнме чарас пулать. 1941 çулта кино кăтартас енĕпе ĕçлекен организацисене çирĕп ура çине тăратмалла.

Искусство ĕçĕсен управленийĕ çинчен те каламасăр иртсе кайма çук. Çак управлени пирки Сессире никам та сăмах хускатмарĕ. Бюджет Комиссийĕ филармони япăх ĕçлени çинчен искусство ĕçĕсен управленине кăтартса хăварма кирлĕ тесе шутлать. Филармони ĕçсыннисен ўссе пыракан ыйтăвĕсене çителĕксĕр пурнăçласа пырать. Искусство ĕçĕсен управленийĕн филармони репертуарне çĕнетес, вăл паракан концертсен пахалăхне лайăхлатас тĕлĕшпе кирлĕ пек мерăсем йышăнмалла.

Пирĕн республикăри финанс работникĕсен бюджета пурнăçлас тĕлĕшпе лайăхрах ĕçлемелле. Бюджета вăхăтра тата пĕтĕмпех тултарассишĕн кĕрешмелле. Государство укçипе тĕрĕс усă курмалла. Финанс работникĕсен бюджетра пăхнă укçапа мĕнле усă курнине çирĕп контроль туса пымалла. Çакăн пек ĕçлесен 1941 çулти бюджета ăнăçлăн пурнăçлама пулать.

Партипе правительство пирĕн республикăна хуçалăх тата культура тĕлĕшĕнчен ўстерсе пыма, пирĕн халăхăн пурнăçне лайăхлатма тăрăшнине Чăваш АСС Республикин бюджечĕ уçăмах кăтартса парать.

Чăваш АСС Республикин халăх хуçалăхне аталантарса пыма май паракан бюджета эпир ăнăçлăн тултарăпăр тесе шанса тăмалла. Мĕншĕн тесен пире ку ĕçре коммунистсен партийĕ, унăн çулпуçĕ Сталин юлташ ертсе пырать. (Алă çупаççĕ).

Чăваш АССР Верховный Совечĕн Президиумĕ Виççĕмĕшпе Пиллĕкмĕш Сессисем хушшинче кăларнă тата Чăваш АССР Верховный Совечĕ çирĕплетме тивĕçлĕ Указсене çирĕплетесси çинчен

Депутат Г. М. Гусев тунă доклад

Депутат юлташсем! Верховный Совет Президиумĕ мана Верховный Совет Президиумĕ Виççĕмĕшпе Пиллĕкмĕш Сессисем хушшинче кăларнă тата Чăваш АССР Верховный Совечĕ çирĕплетме тивĕçлĕ Указсем çинчен Верховный Совета каласа пама хушрĕ.

Верховный Совет 1941 çулти мартăн 11-мĕшĕнче кăларнă Указпа Чăваш АССР Шалти Еçсен Халăх Комиссариатне икĕ халăх комиссариачĕ çине—Чăваш АССР Шалти Еçсен Халăх Комиссариачĕпе Чăваш АССР Государство Хăрушсăрлăхĕн Халăх Комиссариачĕ çине уйăрнă.

Президиум çак Указа Верховный Советра çирĕплетме тăратать тата Чăваш АССР Конституцийĕн (Тĕп Законĕн) 44-мĕшпе 64-мĕш статьисене тивĕçлĕ хушусем кĕртме сĕнет.

Депутат юлташсем! Чăваш АССР Конституцийĕн 44-мĕшпе 64-мĕш статьисене хушусем кĕртесси çинчен калакан закон проектне вуласа пама ирĕк парăр.

«44 статья. Чăваш АССР Халăх Комиссарĕсен Советне Чăваш АССР Верховный Совечĕ çаксенчен туса хурать:

Чăваш АССР Халăх Комиссарĕсен Совечĕн Председателĕ;

Чăваш АССР Халăх Комиссарĕсен Совечĕн Председатель Заместителĕсем;

Чăваш АССР Государство План Комиссийĕн Председателĕ;

Чăваш АССР Халăх Комиссарĕсем:

Апат-çимĕç промышленноçĕн;

Вăрман промышленноçĕн;

Çĕрĕçĕн;

Финанссен;

Суту-илўн;

Шалти Еçсен;

Государство Хăрушсăрлăхĕн;

Юстицин;

Сывлăх сыхлавĕн;

Çутĕçĕн;

Вырăнти промышленноçăн;

Коммунальнăй хуçалăхăн;

Социальнăй обеспеченин;

Строительство материалĕсен промышленноçĕн Управлени начальникĕ;

Çулйĕр Управлени начальникĕ;

Автомобиль транспорчĕн Управлени начальникĕ;

Вырăнти топливо промышленноçĕн Управлени начальникĕ;

СССР Заготовкăсен Халăх Комиссариачĕн уполномоченийĕ;

Искусство ĕçĕсен Управленийĕн начальникĕ».

«64 статья. Район условийĕсене кура, СССР тата РСФСР законĕсене никĕсе хурса, Чăваш АССР Верховный Совечĕн Президиумĕ çирĕплетнипе Шалти Еçсен Халăх Комиссариачĕпе Государство Хăрушсăрлăхĕн Халăх Комиссариачĕ ĕçсынни депутачĕсен район Совечĕсем çумĕнче хăйсен управленийĕсене туса хураççĕ».

Верховный Советăн Сессийĕсем хушшинче Халăх Комиссарĕсен Совечĕн Председателĕ тăратнă тăрăх Чăваш АССР Верховный Совечĕн Президиумĕ Чăваш АССР Халăх Комиссарĕсен Совечĕн Председатель Заместителĕсем пулма уйăрса лартасси çинчен Указсем кăларнă.

Чăваш АССР Конституцийĕн 30-мĕш статьи тăрăх Президиум çак Указсене Чăваш АССР Верховный Советĕнче çирĕплетме тăратать:

Василий Григорьевич Григорьев юлташа Чăваш АССР Халăх Комиссарĕсен Совечĕн Председатель Заместителĕ пулма уйăрса лартасси çинчен кăларнă Указ;

Варфоломей Тихонович Харитонов юлташа Чăваш АССР Халăх Комиссарĕсен Совечĕн Председатель Заместителĕ пулма уйăрса лартасси çинчен кăларнă Указ.

Шалти Еçсен Халăх Комиссариатне икĕ комиссариат çине уйăрнă май тата хăшпĕр халăх комиссарĕсемпе управленисен начальникĕсене хăйсен обязанноçĕсенчен хăтарнă май Верховный Совет Президиумĕ, Чăваш АССР Халăх Комиссарĕсен Совечĕн Председателĕ тăратнă тăрăх, хăшпĕр халăх комиссарĕсемпе управленисен начальникĕсене уйăрса лартнă.

Чăваш АССР Конституцийĕн 30-мĕш статьи тăрăх Президиум çак юлташсене ĕçе уйăрса лартасси çинчен кăларнă Указсене Верховный Советра çирĕплетме тăратать:

Чăваш АССР Государство План Комиссийĕн Председателĕ пулма—Фрол Васильевич Васильева;

Чăваш АССР Çутĕç Халăх Комиссарĕ пулма—Константин Евлампьевич Евлампьева;

Чăваш АССР Коммунальнăй Хуçалăх Халăх Комиссарĕ пулма—Иван Васильевич Новикова;

Чăваш АССР Социальнăй обеспечени Халăх Комиссарĕ пулма—Пелагея Сергеевна Меценатовăна;

Чăваш АССР Çĕрĕç Халăх Комиссарĕ пулма—Николай Гаврилович Малова;

Чăваш АССР Вырăнти промышленность Халăх Комиссарĕ пулма—Петр Васильевич Василькова;

Чăваш АССР Шалти Еçсен Халăх Комиссарĕ пулма—Николай Иванович Барскова;

Государство Хăрушсăрлăхĕн Халăх Комиссарĕ пулма—Степан Ефимович Белолипецкине;

Искусство ĕçĕсен Чăваш АССР Совнаркомĕ çумĕнчи Управленийĕн Начальникĕ пулма — Василий Тимофеевич Ржанова;

Вырăнти Топливо промышленноçĕн Чăваш АССР Совнаркомĕ çумĕнчи Управленийĕн начальникĕ пулма—Александр Васильевич Стурикова.

Çак Указсене ĕнтĕ Президиум Чăваш АССР Верховный Советĕнче çирĕплетме тăратать.

Европӑри тата Африкӑри вӑрçӑ

(Вӑрçӑ ӗçӗсен дневникӗ)

Балканри фронтра, Югославире, çапӑçусем Сараево районӗнче пыраççӗ. Германи войскисем, тесе каланӑ Германи командованийӗн сводкинче, çав районра Югослави войскисем хирӗç тӑнине сирсе янӑ. Далмацире, тесе каланӑ Итали сводкинче, Итали войскисем Албанипе Югослави хушшинчи чикӗ енчен çурçӗр еннелле куçса пырса, Антиварипе Центинъене (чикӗрен инçех мар çӗрте) йышӑннӑ. Италин иккӗмӗш çарӗн колонни Сплитран кӑнтӑралла, Рагуза (Дубровник) патнелле пырать, вӑл Италин кӑнтӑр енчен наступлени туса пыракан войскисемпе пӗрлешме тӑрӑшать.

Фронтӑн Грецири участокӗнче Германи войскисем, Германи сводкинче каланӑ тӑрӑх, Сервия (Çурçӗр Греция) ятлӑ пункта йышӑннӑ. Греци командованийӗн сводкинче кӑтартса панӑ тӑрӑх, Хӗвеланӑç Македонире Германин Вистрица юханшывӗн айлӑмне çитсе тухнӑ чаçӗсем Гревены районӗнче çапӑçаççӗ, вӗсем Калабаке патне пырса тухма хӑтланаççӗ. Козани патӗнче Германи войскисем Вистрицы хулинчен кӑнтӑр еннелле малалла кайса пыраççӗ. Грецин государство хӑрушсӑрлӑх министерствин коммюникинче çапла каланӑ: апрелӗн 16-мӗшӗнче Германи авиацийӗ Эвбея утравӗ çывӑхӗнче заливри тӗрлӗрен пунктсем çине пырса бомбӑсем пӑрахнӑ. Кунсӑр пуçне, Наксос ятлӑ хула çине те (çав утрав çинчех) бомбӑсем пӑрахнӑ. Грецири хаçатсем пӗлтернӗ тӑрӑх, апрелӗн 15-мӗшӗнче союзниксен войскисем çӗнӗ позицисем çине куçнӑ. Хӗвеланӑç Македонире апрелӗн 14-мӗшӗнче пуçланнӑ çапӑçусем вӑйлӑн пыраççӗ. Германин механизированнӑй чаçӗсем, Козанипе Сиатистӑран иртсе, Сиатиста сӑрт-тӑвӗнчи прохочӗн хӗвеланӑç хӗррине тухнӑ. Центральнӑй Македонире грексем Германи войскисене вӑйлӑн хирӗç тӑраççӗ тата вӗсене сиен кӳреççӗ. Фронтӑн сылтӑм енчи участокӗнче, Англи войскисен линийӗ çинче, нимӗçсем атакӑсем тунӑ, çапӑçӑва мотомеханизированнӑй чаçсене нумай хутшӑнтарнӑ. Вӗсен атакисене пурне те сирсе янӑ. Германи войскисем, Козанипе Сиатиста районне пырса кӗнӗ пулсан та, грексем йышӑннӑ çӗнӗ позицисем патӗнчен иртсе кайма пултарайман. Греципе Англи самолечӗсем Горно-Джумая тата Козани патӗнче Германин пӗр çӗрелле пухӑнса пыракан войскисем çине пырса тапӑннӑ.

Албанире Итали войскисем, Греци командованийӗн коммюникинче каланӑ тӑрӑх, Корчаран кӑнтӑр енчи районра Киаффе ущельине йышӑннӑ. Итали сводкинче çапла пӗлтернӗ: Италин вунпӗрмӗш çарӗн чаçӗсем, хаяррӑн çапӑçнӑ хыççӑн, Клисурӑна (Кӑнтӑр Албания) туртса илнӗ.

* * *

Англипе Германи фронтӗнче Германи авиацийӗ çӗнӗрен активлӑн ӗçлеме пуçланӑ. Апрелӗн 17-мӗш ыран тенӗ чух çӗрле, тесе пӗлтернӗ Германи командованийӗн сводкинче, Германин сывлӑшри вӑйӗсем Лондон çине вӑйлӑн пырса тапӑннӑ. Германи авиацийӗн нумай йышлӑ эскадрильисем пӗр çӗр çӗрӗпех пур йышши калибрлӑ фугаслӑ бомбӑсемпе вут чӗртекен бомбӑсем пӑрахнӑ.

Германи авиацийӗ тата Темза юханшывӗн анат вӗçӗнче суту-илӳ сооруженийӗсемпе судостроительнӑй верфьсем çине те бомбӑсем пӑрахнӑ. Çавӑн пекех Германин хӗçпӑшаллӑ вӑйӗсем операцисене тинӗс çинче те туса пынӑ. Вӗсем темиçе парохода сиен туни çинчен пӗлтереççӗ.

Ассошиэйтед пресс агентствин Лондонри корреспонденчӗ пӗлтернӗ тӑрӑх, юлашки вӑхӑтра Лондон çине пырса тапӑнни вӑрçӑ пуçланнӑранпа столица çине пырса тапӑннисенчен чи вӑйли пулнӑ. Лондонра та тата Лондон таврашӗнче те çуртсене пит вӑйлӑн çӗмӗрнӗ.

Апрелӗн 16-мӗшӗнче Англин сывлӑшçар вӑйӗсем Воркум утравӗпе Гельголанд утравӗ çине çӗнӗрен пырса тапӑннӑ. Апрелӗн 17-мӗш ыран тенӗ чух çӗрле, тесе пӗлтерет Англири информаци министерстви, Англи самолечӗсем Çурçӗр Франци территоринчи аэродромсем çине пырса тапӑннӑ. Брест (Франция) хули çине те бомбӑсем пӑрахнӑ. Çав кунхинех çӗрле Англи авиацийӗн соединенийӗсем Бремене, Вильгельмсхафена, Куксхафена атакӑланӑ.

* * *

Вӑтаçӗр тинӗсӗ çинче Англи флочӗн ӗçӗ вӑйланнӑ. Англин Вӑтаçӗр тинӗсӗн хӗвеланӑç пайӗнче тӑракан тинӗс-çар вӑйӗсем, тесе пӗлтерет Рейтер агентстви, апрелӗн 16-мӗш ыран тенӗ чух çӗрле Итали суднисен караванӗ çине тапӑннӑ, караван составӗнче транспортлӑ пароходсем пилӗк пулнӑ, вӗсене Сицилирен Триполие кайнӑ чух виççӗ эсминец сыхласа пынӑ. Пилӗк пароходран пурне те путарнӑ. Итали суднисене «Лука Таригс» ятлӑ эсминец (унӑн водоизмещенийӗ 1.688 тонна) тата сахал тоннажлӑ икӗ эсминец сыхласа пынӑ. Эсминецсене виççӗшне те путарнӑ.

Англи коммюникинче каланӑ тӑрӑх, Англин «Мохок» ятлӑ эсминецне торпедӑпа персе путарнӑ, эсминецӑн водоизмещенийӗ 1.870 тонна, вӑл Англин Итали суднисен караванӗ çине тапӑннӑ çар карапӗсен соединенийӗн составӗнче пулнӑ. Англин Вӑтаçӗр тинӗсӗнчи флочӗн карапӗсем, тесе пӗлтерет Рейтер агентстви, Ливи çыранӗнче Германипе Итали войскисене операцисем тума тӑтӑшах чӑрмантарса тӑраççӗ, вӗсем çине тӑтӑшах бомбӑсем пӑрахаççӗ.

Çурçӗр Африкӑра, Итали сводкинче кӑтартнӑ тӑрӑх, операцисем Ливипе Египет хушшинчи чикӗре, Соллум районӗнче, сарӑлса пыраççӗ. Ассошиэйтед пресс агентствин Каирти корреспонденчӗ пӗлтернӗ тӑрӑх, Германин малти чаçӗсем виççӗ кун хушши ӗнтӗ Ливипе Египет хушшинчи чикӗре тӑраççӗ, вӗсем малалла, хӗвелтухӑç еннелле куçса пыма тӑрӑшмаççӗ те. Корреспондент çапла кӑтартса парать: нимӗçсем Тобрука çӗнӗрен атакӑлама хӑтланнӑ, ӑна халӗ Англи гарнизонӗ сыхласа тӑрать. Англири «Ньюс кроникл» хаçат çырнӑ тӑрӑх, Англин Çурçӗр Африкӑра çапӑçакан войскисем, нимӗçсем малалла пырассине чарса лартас шутпа, танксемпе орудисене вӑхӑтра пӗр çӗре пухса тӑратас тӗлӗшпе мӗнпур вӑя хураççӗ. Африкӑра Италипе Германи чаçӗсем наступлени туса пынӑ май хаçат: противник, çӗнӗрен аэродромсем туртса илнӗ хыççӑн, Александрипе Суэц каналӗ çине пырса бомбӑсем пӑрахма пултарать, тесе çырать. Ку тӗлӗшпе Александрия, хаçат шухӑшӗпе, флот чарӑнса тӑмашкӑн хӑрушӑ вырӑн пулса тӑма пултарать, ун чухне вара Англи карапӗсем Вӑтаçӗр тинӗсӗн хӗвелтухӑç пайӗнче Александрия пек чаплӑ гаваньсем тупаймӗç.

Хӗвелтухӑç Африкӑра Англи войскисем, тесе пӗлтерет Рейтер агентствин Аддис-Абеба хулинчи корреспонденчӗ, Италин каялла чакакан чаçӗсене хыçалтан хӑваласа пыраççӗ. Италин çав чаçӗсем виççӗ тӗп пунктсенче — Муссолини перевалӗ патӗнче (Аддис-Абебӑран 150 километрта, Дессине каякан çул çинче), Аруси сӑрчӗсенче (Абиссини кӳлисенчен хӗвелтухӑç енче) тата Омо юханшывӗ таврашӗнче, Джиммие каякан çул тӑрӑх пӗр çӗрелле пухӑнса тӑнӑ. Англи командованийӗн коммюникинче кӑтартнӑ тӑрӑх, хальхи вӑхӑтра Абиссинире Итали войскисенче 40 пин итальянец тата колонисенчи салтаксем 36 пин çын шутланаççӗ.

Апрелӗн 17-мӗш. (ТАСС).

Англин кӑнтӑр çыранӗнчи проволоклӑ загражденисем.

(ТАСС фото-ӳкерчӗкӗ).

▲ ▲ ▲

Май уявӗ умӗнхи социализмлӑ ӑмӑрту

Ленинградри «Красный выборжец» заводӑн пиллӗкмӗш цехӗнче 1929 çулта социализмлӑ ӑмӑртун пирвайхи договорне тунӑ. Завода пырса кӗнӗ çӗрте çакса хунӑ «Хисеп хӑмин» шурӑ мраморӗ çине пӗррӗмӗш договора алӑ пусса çирӗплетнӗ рабочисен тата бригадир Путин юлташӑн хушамачӗсене ылттӑн саспаллисемпе çырса хунӑ. Çавӑнтанпа ӗнтӗ заводра ӑмӑрту пуçланнӑ куна кашни çулах производствӑри çӗнӗ çитӗнӳсемпе паллӑ тӑваççӗ, çакӑ вӑл Майӑн 1-мӗшне хатӗрленнипе пӗр вӑхӑтра пулса пырать.

Цехра слесарьсен бригади — Кириллов юлташ ертсе пыракан бригада ӗç çине социализмла пӑхнин примерне кӑтартать. Васкавлӑ задание пурнӑçа кӗртме ӑна пысӑк стана сӳтсе урӑх цеха куçарса кайма хушнӑ пулнӑ. Бригада стана сӳтмесӗрех куçарса лартнӑ тата темиçе ӗçкунӗ перекетленӗ.

Пресс цехӗ тавар продукцийӗ тӑрӑх апрельри заданине 16 кун маларах тултарнӑ.

Заводри пур цехсем те ритмично ӗçлеççӗ. Квартал планне пур показательсем тӑрӑх та ирттерсе тултарнӑшӑн завода наркоматӑн куçса çӳрекен хӗрлӗ ялавне панӑ.

Таджик искусствин декади çинчен тонфильм хатӗрлеççӗ

Пӗтӗм Союзри радиокомитет Таджик искусствин декади çинчен тонфильм хатӗрлеме тытӑннӑ. Çак фильм радио итлекенсене таджик халӑхӗн музыкӑпа юрӑллӑ творчествин чи лайӑх образецӗсемпе паллаштарма май парать.

Халӑх инструменчӗсен оркестрӗ тонфильм валли горнӑй марш, нацилле мелодисене тата ташӑсен музыкине выляса панӑ. Çавӑн пекех ытти коллективсен выступленийӗсене те çырса илнӗ.

Учитель-заочниксен çуллахи сессийӗ

РСФС Республикинчи университетсен педагогика институчӗсемпе училищӗсен заочнӑй отделенийӗсенче учительсем, библиотекарьсем тата халӑха вӗрентес ӗçри ытти работниксем 175 пин çын ытла вӗренеççӗ. Кӑçалхи çул çак вӗренӳ заведенийӗсен заочнӑй отделенийӗсене 73 пин çын илеççӗ.

РСФСР Наркомпросӗ заочниксен çуллахи экзамен сессине ирттермелли срокӗсене палӑртса çирӗплетнӗ. Сессине шкулсен çуллахи каникулӗсем вӑхӑтӗнче ирттереççӗ: педагогика училищисенче—июнӗн 1-мӗшпе 30-мӗш хушшинче, институтсемпе университетсенче — июнӗн 15-мӗшӗнчен пуçласа 25—30 кун хушшинче. (ТАСС).

Хула Совечӗн сессийӗ

ÇӖМӖРЛЕ. Çак кунсенче хула Совечӗн IX-мӗш сессийӗ пулса иртрӗ. Сесси икӗ ыйту—организациллӗ ыйтусем тата хула благоустройстви çинчен сӳтсе-яврӗ.

Иккӗмӗш ыйту тӑрӑх хула Совечӗн коммунальнӑй отдел заведующийӗ Лепешкин юлташ доклад туса пачӗ. Докладчик хӑйӗн сӑмахӗнче Çӗмӗрле хули ӳссе пыни тата ӑна аталантарса пырас тӗлӗшпе туса ирттернӗ ӗçсем çинчен ытларах чарӑнса тӑчӗ.

Хула территорийӗ аслӑланса пыни çакӑнтан та лайӑх курӑнать: 1930 çулччен кунта пӗтӗмпе те 4 урам пулнӑ, халӗ 46, вӗсен тӑршшӗ 36 километр шутланать. Хула благоустройстви валли çулсерен темиçе вуншар пин тенкӗ расходланӑ. Иртнӗ çулта кӑна 83.500 тенкӗ расходламалла пулнӑ, кӑçал тата та ытларах — 127 пин тенкӗ расходлама палӑртнӑ. Иртнӗ çулта урамсене çур километр тӑршшӗ çул çине чул, пӗр километр тӑршшӗ торцовка сарнӑ тата кӗперсем тунӑ, йывӑçсем лартнӑ тата ытти те.

Анчах, тунӑ ӗçсене çителӗклӗ тесен йӑнӑш пулӗччӗ. Мӗншӗн тесен, хулана культурӑллӑ сӑн кӳртес пулсан, чылай ӗçлемелле-ха. Иртнӗ çулта урамсене йывӑçсем лартса симӗслетес ӗçе 11.300 тенкӗ расходламалла пулнӑ, пӗтӗмпе те 7.563 тенкӗ кӑна расходланӑ. Лартнӑ йывӑçсене асӑрхаса тӑман пирки хӑшне-пӗрне выльӑхсем кӑшласа пӗтернӗ. Хулара тротуарсем те çителӗксӗр, хӑшпӗр урамсенче пачах çук. Çуртйӗрсене хула планне пӑхӑнмасӑр лартаççӗ.

Пренире 9 çын тухса каларӗç. Пурте вӗсем çитменлӗхсене палӑртса, вӗсене çитес вӑхӑтра пӗтермелли çине кӑтартса пачӗç. Депутат Старухин предприяти руководителӗсем хӑйсен поселокӗсене йӗркелес тӗлӗшпе çителӗксӗр ӗçлени çинчен каласа пачӗ.

— Комбинат стадионӗнче тасалӑха сӑнамаççӗ, унта йӗрке çук. Ку ӗнтӗ пӗтӗмпех профсоюз организацинчен килет. Вӑл стадион хуçалӑхӗпе сахал интересленет. «Труженик» завочӗн стадионӗнче те çавӑн пекех. Иртнӗ çулсенче ӑна тума 30 пин тенке яхӑн пӗтерчӗç, паян кун та вӑл хатӗр мар,— терӗ Старухин юлташ.

Депутат Николаев вӑхӑтлӑха тесе лартнӑ пӗчӗк çуртсене урӑх çӗре куçарасси çинчен, хулара ытларах пӗвесем тӑвасси çинчен тата хула урамӗсене электрификацилес тӗлӗшпе ытларах ӗçлемелли çине кӑтартса пачӗ.

Депутат Подклетнов хула Совечӗ хӑй йышӑннӑ решенисене пурнӑçламанни çинчен каласа пачӗ.

1941 çулта хула благоустройстви енӗпе чылай ӗçсем тумалла. План тӑрӑх, çулйӗр хуçалӑхӗ валли 76.240 тенкӗ, тротуарсем тунӑ çӗре (4 километр тӑршшӗ) 11.900 тенкӗ, йывӑçсем лартнӑ çӗре 16.830 тенкӗ тата ытти ӗçсене тума та чылай расходламалла. Вӑл ӗçсене тума 450 кубометр шур чул, 95 кубометр йывӑç, 5.600 штука кирпӗч, 21 кубометр трави кирлӗ. Анчах паянхи куна чылай материалсем çукха. Коммунальнӑй отдел çынсем çине кӑна шанса ларать.

Сесси çитменлӗхсене кӗске вӑхӑт хушшинчех пӗтерсе, малашне ӗçре улшӑнусем тума пулса решени йышӑнчӗ.

(Хамӑр корр.).

„Колхозри уяв“

М. Спиридоновпа Н. Сверчковӑн çӗнӗ картини

1941 çулта Пӗтӗм Союзри ялхуçалӑх выставкине Чӑваш республикинчен «Колхозри уяв» ятлӑ художествӑллӑ картина тӑратаççӗ. Ку картинӑна Чӑваш АССР искусствӑн тава тивӗçлӗ деятелӗсем Н. К. Сверчковпа М. С. Спиридонов художниксем çуллӑ краскӑпа пир çине çырса тӑваççӗ. Картинӑн тӗп фигурисене туса пӗтернӗ те ӗнтӗ.

Картинӑн сюжечӗ çакӑн пек: çураки ӗçӗсене вӗçленӗ хыççӑн, хӗвеллӗ çу кунӗсем пуçланнӑ вӑхӑтра, Чӑваш республикин автономи кунӗ çитет. Çак савӑнӑçлӑ куна чӑваш ӗççыннисем колхозра чаплӑн уявласа ирттереççӗ.

Ешӗл тупма тумланнӑ юман вӑрман çуммипе сарӑлса выртакан çеремлӗ вырӑна колхозниксем уяв ирттерме пухӑннӑ. Хӗрлӗ хӑмачсемпе илемлетнӗ трибуна патӗнче тин çеç митинг пулса иртнӗ. Ватӑ колхозниксем, колхозницӑсем юман сулхӑнӗнче хатӗрленӗ пысӑк сӗтелсем хушшине ларнӑ. Сӗтел çинчен тем тӗрлӗ çимӗçсем куçа илӗртсе лараççӗ. Витресенче — кӑпӑклӑ сӑра. Колхоз председателӗ юнашар колхозран хӑнана килнӗ колхозниксене сӗтел хушшине (кӗрекене) ларма чӗнет. Тулӑх ӗçкӗ-çикӗ чаплӑн пуçланать.

Капӑр та шукӑль тумланнӑ çамрӑксем ташласа савӑнаççӗ. Çамрӑк гармонист баянпа тата вӑтам çулхи çын кӗслепе ташӑ кӗвви шӑрантараççӗ. Унтах тепӗр çамрӑк бубен çапса музыка кӗввипе хавхалантарса тӑрать. Пӗчӗк ачасем чӗрӗ чечексем пухса хушпу тунӑ. Вӗсем те уява илем кӳрешӗн.

Трибуна патӗнчен халӑх саланса пӗтмен-ха. Хӑшӗсем ташланӑ çӗрелле, хӑшӗсем сӗтелсем патнелле утаççӗ. Хӑшӗсем тата лере, сылтӑмра, çамрӑк физкультурниксем волейболла вылянине курма утаççӗ. Сулахай енче, çул хӗрринче, çӑмӑл автомашинӑсем çитсе тӑнӑ. Унтах тата мӑн çулпа халь çеç çитсе тӑнӑ грузовик çинчен хӑнасем анаççӗ. Инçетре, вӑрман сулхӑнӗнче, симӗс курӑк çинче колхоз кӗтӗвӗ çӳрет. Кайри план çинче колхозӑн пысӑк çурчӗсем, ферма витисем, тырӑ склачӗсем курӑнса лараççӗ. Колхоз ешӗл уйхирӗн вӗçӗ-хӗрри курӑнмасть...

Пуян та тулӑх тата савӑнӑçлӑ пурнӑçа кӑтартакан илемлӗ картина. Кун пек пысӑк содержаниллӗ картина тӑвакан пирӗн Чӑваш республикинчи художниксенчен никам та пулман-ха. Паллах, ку картинӑна Пӗтӗм Союзри ялхуçалӑх выставкине тӑратма ятарласа панӑ заказ тӑрӑх тӑваççӗ. Апрелӗн 20-мӗшне картинӑн уйрӑм фигурисемпе композицийӗсене тӗплӗн палӑртса туса çитереççӗ те Мускава яраççӗ.

Стахановла шкулсенче 50 пин колхозник вӗренет

Иртнӗ çулта кӗркунне Шипуновск районӗнчи Бабровкӑри (Алтай крайӗ) вулав çурчӗн пуçарӑвӗпе колхоз производствин пирвайхи стахановла шкулне организациленӗ. Çак пуçару анлӑн сарӑлса кайнӑ, хӗлле çавӑн пек шкулсем 665 вулав çурчӗ çумӗнче уçӑлнӑ. Вӗсен ӗçне ялхуçалӑх специалисчӗсемпе учительсене 5 пин çын ытла явӑçтарнӑ. Çак шкулсенче Алтай крайӗнчи 50 пин колхозник агротехникӑн, зоотехникӑн чи кирлӗ никӗсӗсене вӗреннӗ, Пӗтӗм Союзри ялхуçалӑх выставки участникӗсен чаплӑ опычӗпе паллашнӑ.

Крайри вулав çурчӗсем агропропагандӑна çурхи-çуллахи ӗçсем вӑхӑтӗнче те туса пыраççӗ.

Чӑвашсен Ялхуçалӑх Институтӗнчи комсомолкӑсем гимнастикӑллӑ упражненисем тӑваççӗ.

К. Бабаев фото-ӳкерчӗкӗ.

▲ ▲ ▲

Призыва хатӗрленеççӗ

ЕТӖРНЕ. Кӑташ ялӗнчи допризывниксем Хӗрлӗ Çарӑн тивӗçлӗ, пур енчен те хатӗрленсе çитнӗ боецӗсем пулма тимлӗн хатӗрленеççӗ. Вӗсем пурте ПВХО, ГСО значокӗсене илнӗ, ГТО значокӗн хӗллехи нормисене панӑ. Допризывниксенчен чирлисемпе хутла пӗлменнисем çук. Вӗсем пурте сывӑ, туллимар вӑтам тата вӑтам шкулсенчен вӗренсе тухнӑ. Допризывниксем производствӑра тӑрӑшса ӗçлеççӗ. Çавӑн пекех оборона ӗçӗнче активлӑн хутшӑнаççӗ.

Комсомолец-допризывник Евгений Иванов туллимар вӑтам шкулта учитель пулса ӗçлет. Вӑл тӑрӑшнипе Осоавиахимӑн шкулти пуçламӗш организацийӗ лайӑх ӗçлет. Кӑçал 30 çын ПВХО значокӗсем илнӗ. Вӑл тӳсӗмлӗ боец пулма хатӗрленет. Комсомолецсен йӗлтӗрлӗ кросӗнче 10 километрлӑ дистанцине вӑл 52 минутӑра тухнӑ. Халӗ гимнастикӑллӑ ӑмӑртӑва хутшӑннӑ. Вӑл хӑй кӑна мар, шкулта вӗренекен ачасене те гимнастикӑллӑ ӑмӑртӑва хутшӑнма хатӗрлесе çитернӗ.

М. Шкурин комсомолец-допризывник «Пионер» колхозра учетчик-кассир пулса ӗçлет. Вӑл учет ӗçне лайӑх йӗркелесе пырать. И. Дмитриев, М. Степанов, М. Васильев допризывниксем колхоз производствинче тӑрӑшса ӗçлеççӗ.

А. Коротков, М. Моисеев, Н. Михайлов юлташсем «ВКП(б) историйӗн кӗске курсне» вӗренеççӗ. Хӗрлӗ Çарта политруксем, командирсем пулма ӗмӗтленеççӗ.

Ник. ЦВЕТКОВ.

Тӳрлетни

«Вут-кӑвартан сыхланмалла» ятлӑ статьяра («Чӑваш Коммуни» хаçатӑн ӗнерхи номерӗ) 8-мӗш абзац йӑнӑш пичетленнӗ. Ӑна тӳрлетсе çапла вуламалла: «Вӑл хисепе Шупашкар хулинчи 1-мӗш пожарнӑй командӑн начальникӗ Ф. Мирясов, çав командӑри смена начальникӗ Г. Шкода, Канаш хулинчи пожарнӑй командӑн начальникӗн помощникӗ И. Семенов, Çӗмӗрле районӗнчи старший инспектор П. Гусев, Етӗрне районӗнчи старший инспектор Х. Васильев юлташсем т. ыт. те кӗреççӗ.

Атӑл çинче

Атӑл шывӗ юлашки талӑк хушшинче 20 сантиметр хутшӑннӑ. Шыв горизончӗ — 168 сантиметр.

Апрелӗн 17-мӗшӗнчен тытӑнса Атӑл урлӑ лашапа каçма чарнӑ.

ТЕАТР

Пысӑк çитӗнӳри хӑшпӗр шайрӑксем

«Нарспи» спектакль — Чӑвашсен Государство Академи театрӗн юлашки çулсем хушшинче тунӑ çитӗнӗвӗсенчен чи пысӑкраххи», тесе çыраççӗ Илле Тукташпа Леонид Агаков, «Нарспи» постановкине хакласа.

Ку тивӗçлӗ сӑмахсемпе эпир те пӗтӗмӗшпех килӗшетпӗр. Ӑнаçлӑн ӗçлесе пысӑк çитӗнӳ тунӑ çынсене ырлани кирлех ӗнтӗ. Анчах, хуть те мӗнле практикӑллӑ ӗçе хакланӑ чухне те, пирӗн шутпа, ӗçӗн пӗр лайӑх енне кӑна палӑртнипе иртсе кайма юрамасть.

Çавӑнпа та пирӗн, производствӑллӑ канашлусемпе пухусене кӗтмесӗрех, спектакле курнӑ хыççӑн пырса кӗнӗ шухӑшсене каласа парас килет.

Чи малтан — пьеса çинчен. Пьесӑна çыракан юлташсем, А. Кӑлканпа В. Алагер, хӑйсен пьесинче К. В. Ивановӑн тӗп шухӑшне тӗрӗс ӑнланса, ӑна сцена çинче пӑсмасӑр кӑтартма тӑрӑшни — вӗсен ӗçӗнчи чи пысӑк çитӗнӳ, темелле. Вӗсем пьесӑри çынсен сӑнне уçӑмлӑрах кӑтартас шутпа К. В. Иванов текстӗпе питӗ меллӗ усӑ курма май тупнӑ.

Анчах пьесӑра хӑшпӗр çитменлӗхсем те палӑраççӗ. Вӗсенчен пӗри—пьесӑра ӗçсем чи вӑйлӑ вырӑна (кульминацине) çитиччен пӗрмай ӳссе, чӗрене хумхантарнӑçем хумхантарса пырас вырӑнне, хӑшпӗр тӗлте ытлашши нумай вӑхӑт пӗр вырӑнта тӑни, интригӑна çителӗклӗ аталантараймасӑр тӑни пулать. Çавӑн йышши динамикӑсӑр вырӑн вӑл — Сетнерпе Нарспи вӑрманта иккӗмӗш хут çӳрени пулса тӑрать. Пӗтессе те пьеса çаплах, чуна сӳрӗлтерсе яракан картинӑпа пӗтет.

Тепӗр çитменлӗх — пьеса авторӗсем Нарспи сӑнне кӑштах пӑсса кӑтартни. К. В. Иванов Нарспийӗ — калама çук ӗçчен те йӑваш хӗр.

Анчах Кӑлканпа Алагер пьеси тӑрӑх вара Нарспи сӑнӗ кӑштах ылмашӑнса тухнӑ. Нарспи малтанхи картинӑрах ашшӗне куç-кӗретӗн ылханма тытӑнать: «Эх, аттеçӗм, чӗлхене шӑлпа çыртса чартӑм эп, анчах вӗри куççуле мӗнпе тытса чарам-ши? — тет.— Ватӑ çынна париччен, пӑвмаллаччӗ пӗчӗклех. Ман чӗремри асапа кӑшт та пулин чухласан, чул чӗреллӗ пулмӑттӑн. Сутӑр ӗнтӗ, мӗскӗне, выльӑх чунӗ тӑвӑрах, хӗрӗр пуçне çинӗшӗн çылӑх пулӗ хӑвӑрах», — тет.

Çапла, пьеса пуçламӗшӗнчех Нарспи ашшӗ-амӑшне хирӗç тӑнӑ пирки, ун характерӗ пьеса тӑршшӗнче аталанса çирӗпленни (хайхи динамика!) пӗртте курӑнмасть.

Çитменне тата, Тӑхтаман килне пынӑ хыççӑн, Нарспи питӗ ӗçчен хӗртен труках ним тирпейсӗр арӑм пулса тӑрать: упӑшки çӑвӑнма пырать, çӗнӗ çыннӑн витрисем пӗр тумлам шывсӑр тӑни палӑрать. Упӑшки çӑвӑннӑ хыççӑн Нарспи ӑна шӑлӑнма урайӗнче йӑваланса выртакан алшӑллине илсе парать. Тӑван ялӗнчен пӗр усал та пулин хӗрарӑм хӑнана пырсан, Нарспи ӑна пӗр чыслӑ, таравватлӑ сӑмах та калама тупӑнмасть.

Мӗне кирлӗ пулнӑ пьеса авторӗсене Нарспие çавӑн пек шупкан сӑнласа кӑтартма? Вӑл хӑйне йӗркесӗр илнӗ ватӑ упӑшкине юратманнине кӑтартмашӑн? Анчах нимӗн тӗс-питсӗр Тӑхтаманӑн аллӑ çулхи ватӑлӑхӗ хӑй те ӗнтӗ Нарспашӗн упӑшкине юратмасӑр пурӑнма çителӗклӗ сӑлтав пулмалла пек туйӑнать. Çавӑнпа пьеса авторӗсен çак Нарспи характерӗнчи çӗнӗ енӗ Нарспи образӗшӗн пӗртте кирлӗ мар пулса тухать.

Пьесӑри тепӗр çитменлӗх — авторсем Михетер сӑнне кирлӗ мар çӗртех «çынлатасшӑн» пулни. Тарçисем Михетер патне: «Учӗсене тасатрӑмӑр, çурӑмӑр. Тата мӗскер тумалла?» тесе пырсан, Михетер вӗсене: «Халь ӗнтӗ кайри пӳрте кайса апатланӑр. Кӑшт канӑр», тесе хушать.

Чӑннипе, çӗрме пуян этем кил-çуртӗнче, пӗртен-пӗр хӗрне качча парас туй умӗн, çитменне тата каç-кӳлӗм (кӗтӳ антарас вӑхӑтра) тарçӑсем апатланса канни пӗртте ӗненмелле мар япала. Çавӑнпа авторсен вӑл вырӑна улӑштармалла пулатех пулмалла.

Артистсен вӑййи çинчен. Каччӑ туйӗ килни тата вӑййи ташӑ, — çак массӑллӑ вырӑнсем пьесӑна вылянӑ чухне чи вӑйлӑ, илемлӗ сценӑсем пулчӗç. Ку сценӑсене чӑннипех Мускаври Академиллӗ Пысӑк театрта та кӑтартма намӑс мар.

Артистсенчен И. Молодов пуринчен ӗненмеллерех вылять. Сцена çинчи Тӑхтаман пурнӑçри пекех туйӑнса тӑрать. Ун вӑййинче çак çитменлӗхсем кӑна палӑраççӗ:

1) сухаран таврӑнсан, Тӑхтаман ӗçлесе, ӗшенсе килни пӗртте курӑнмасть. Çара уранскер, аялти кӗпе-йӗмпе, вӑл ӑçта та пулин — пӳрт умӗнчен-и, кӗлетрен-и — тин çывӑрса тӑрса кӗнӗ пекех туйӑнать. Ун пек ан пултӑр тесен, ӑна тӑпраланса пӗтнӗ тӑли-çӑпатисене пӳртӗнче, алӑк патӗнче салтса пӑрахтарсан лайӑхрах пулмасть-ши?

2) Элексӗ арӑм пырса кӗрсен, ӗнерчӗк тӳрлетсе ларакан Тӑхтаман хӑй ӗçне пӑрахать те, ӗнерчӗкне пӑта çине çакса хурать. Çак та тӗрӗс мар пек туйӑнать. Хресчен, çӑпата туса ларать-и, хӑмӑт таврашӗ тӳрлетет-и, ӗçне вӑхӑтлӑха пӑрахса, ӑна нихçан та пӑтана çакса хумасть, сак айне кӑна пуçтаркаласа хурать.

Пьесӑра пурин кӑмӑлне те чи хумхантармалла та, чи хитре, ӑслӑ, йӑваш пулмалла Нарспи образӗ А. Долгова вӑййипе пӗртте килӗшӳллӗ пулса тухман вара. Сцена çинче Долгова хӑйне хӗр пек çӑмӑл тыткалама пӗлеймест. Тумланасса вӑл чылай пуян тумланнӑ пулин те, тумӗ ун çинче тӑпӑл-тӑпӑл хитре мар: пӗвӗ (талийӗ) йӑлтах пӗтсе ларать. К. В. Иванов Нарспийӗ çепӗçрех пулмалла пек туйӑнать.

Медиков сцена çинче вылянӑ чухне Михетерӗн пурнӑçри чӑн сӑнне асӗнче çителӗклӗ тытайманни палӑрать. Пирӗн шутпа унӑн хӑй сцена çинче вылянине манарах памалла. Çитменне тата вӑл Михетер рольне тӗрӗсех ӑнланман пек те туйӑнать. Мӗншӗн тесен К. В. Иванов хӑй поэминче Михетер çинчен ик-виçӗ тӗлте, вӑл хӑй хӗрне юратнӑ тесе, палӑртать.

Çак çӗрме пуян Михетер хӑйӗн пӗртен-пӗр хӗрне, Нарспие, çапла юратни кӑна ӗнтӗ унӑн сӑнне социологиллӗ схема пулса тӑрассинчен чарса тӑрать, темелле. Хӑй арӑмӗнчен те Михетер пӗр çакӑнпа кӑна, Нарспие юратнипе анчах уйӑрӑлса тӑрать. Вӑл та, арӑмӗ пекех, Нарспие юратман пулсан, унпа арӑмӗ хушшинче нимӗнле уйрӑмлӑх та пулмӗччӗ. Ку уйрӑмлӑх пуринчен ытла Михетерпе карчӑкӗ Сетнер килне пырса кӗрсен палӑрать. Унта Михетер чи малтанах, чунӗ тӑвӑлса çитнипе, Нарспие вӑрçса тӑкать.

— Эх, хӗр, хӗ-ӗр... Хӗр-и эс! — тет вӑл.

Анчах хӗрне юратнипе, ун кӑмӑлӗ çавӑнтах, тепӗр йӗркеренех, çавӑрӑнма тытӑнать:

— Нарспи, мӗскер хӑтлантӑн?
Епле çынсем умӗнче
Çак намӑса кӑтартрӑн? — тет вӑл.

Ку сӑмахсенчех ӗнтӗ Михетерӗн, хӗрне ятланинчен ытла, ӳкӗтленӗ сасси илтӗне пуçлать.

Амӑшӗ вара пачах урӑхла. Тӑван хӗрне те пулин юратманскер, вӑл Михетере пӗрех май Нарспие хытӑрах вӑрçма хӗтӗртсе тӑрать:

— Ав-ав, хӗрӳ мӗн калать—
Савнӑ хӗрне итле-ха! — тет вӑл.

Унтан тата пӑртак тӑрсан:

— Ав-ав, хӗрӳ мӗн калать—
Сетнер, шуйттан, илӗртнӗ.
И-и, Михетер, каяр-ха,
Хӗрӳ çине сур ӗнтӗ! — тет.

Паллах ӗнтӗ, Михетер те пуянлӑха тӑван хӗрӗнчен ытла юратнӑ. Ун пек пулман пулсан, вӑл хӗрӗн йӗре-йӗре тархасласа йӑлӑннӑ сӑмахӗсене илтнӗ пулӗччӗ. Анчах çакӑн пирки Михетере те, унӑн арӑмне те пӗр картах лартни пӗртте тӗрӗс мар.

Медиков та, карчӑк рольне вылякан Шорникова та çак уйрӑмлӑха тем сӑлтавпа палӑртмасӑр хӑвараççӗ. Çавӑнпа та ӗнтӗ Шорникова Нарспие Михетер çине пӑхса кӑна вӑрçкалать. Чӑннипе Михетер карчӑкӗ—килти влаçе хӑй аллинче тытма юратакан хӑйне евӗр карчӑк пулмалла.

Юлашкинчен, тӗрлӗ вак-тӗвек çитменлӗхсем пирки сӑмах вакласа тӑмасӑр (сӑмахран: куккук çӗрле авӑтать-ши вара? Михетерсем ятланине хирӗç Сетнер пӗр сӑмах та чӗнмен-ши вара? Ку ун сӑнне кӑштах пӑсмасть-ши? т. ыт. те), режиссер ӗçӗнчи пӗр пысӑк çитменлӗхе кӑтартса парас килет.

К. В. Иванов «Нарспине» вуланӑ çынсем пурте поэмӑра Христос тӗнӗ çинчен пӗр сӑмах та çуккине, паллах, питӗ лайӑх астуса тӑраççӗ. Акӑ хӗрӗ çине ӳпкелешсе, Михетер, сӑмахран, мӗнле турӑсене асӑнать:

—Турра шӗкӗр, — халиччен
Усал сӑмах илтменччӗ.
Çак тарана çитиччен
Киремет те тивменччӗ,—
Манӑн килӗм-çуртӑма
Ыр пирӗшти пӑхатчӗ,
Ырӑ пирӗшти пӑхнипе
Ялти ятӑм кайманччӗ,
Пӳлӗх, Хӑрпан, Çут-тӗнче
Мана савса тӑратчӗç,
Кӑвак-хуппи, Çут-хӗвел
Мана тупӑш паратчӗç, — тет вӑл.

Кунта турӑ, паллах, православнӑй турӑ мар. Ахальтен мар Нарспи те, чунӗ ытах та кӳтсе çитнӗ вӑхӑтсенче, пӗрех май пӳлӗхçӗ турра асӑнать. Усал упӑшкине вӗлерес умӗн вӑл:

— Эй, турӑçӑм-пӳлӗхçӗм,
Чунӑм çунать мӗн тӑвас!? — тесе йӑлӑнать.

Тӗнчере пӗр тӑванӗсӗр, савнисӗр тӑрса юлнӑ хыççӑн та вӑл çапла кӑшкӑрса йӗрет:

— Эй, турӑçӑм-пӳлӗхçӗм,
Мӗншӗн мана чун патӑн?
Мӗскӗн çамрӑк пуçӑма
Пӗр телей те ямарӑн,—тесе ылханать.

Анчах спектакле лартнӑ чухне режиссерсем тем пирки Тӑхтаман пӳртне малти кӗтессе турӑшсем кӳрте-кӳрте лартнӑ. Тӗне кӗмен çынсене тем пирки сӑхсӑхтарма тӑрӑшаççӗ. Пьесӑри пурнӑçа çакӑн пек çӗнетнинчен мӗнле те пулин усӑ пур-ши вара? Пирӗн шутпа Тӑхтамансен тӗн йӑлисене К. В. Иванов поэминчи пекех хӑварнӑ пулсан, усӑллӑрах пулмалла. Антив, тӗн пусмӑрӗнчен халиччен хӑпайман çынсем хӑйсен ашшӗ-амӑшӗсем нумаях та пулмасть-ха урӑх тӗнпе пурӑннине хӑйсен куçӗсемпе хӑйсем курса пӗлччӗр.

Çак çӳлте кӑтартнӑ шайрӑксене якатсан, Чӑвашсен Академи театрӗн çӗнтерӗвӗ татах та пысӑкланӗ.

ÇАВАЛ ÇТ.

Ответлӑ редактор В. Я. ЯКОВЛЕВ.

РЕДАКЦИ АДРЕСӖ: г. Чебоксары, ул. Володарского, 5, Дом Печати. ТЕЛЕФОНСЕМ: редакторӑн—0—67, редактор заместителӗн—3—97, редакци секретарӗн — 4—40, пропаганда пайӗн —4—97, парти пурнӑç пайӗн — 7—97, экономика пайӗн — 0—88, çырусемпе рабселькорсен пайӗн—2—30, «Еçхӗрарӑмӗ» журналӗн—3—23, «Ленин çулӗпе» журналӗн—0—85. издательство конторин—0—23.

НТ 2654.

Гор. Чебоксары, типография № 1 Управления издательств и полиграфии при СНК ЧАССР. Заказ № 227, ф. б. 58 84 п. п.